

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Gelişim Psikolojisi Bilim Dalı

**ÖZERKLİĞİ DESTEKLEYİCİ ve KONTROL EDİCİ
EBEVEYNLİKLE BAĞLANTILI EBEVEYN ÖZELLİKLERİ ve
ERGENİN UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

Esin ERKMEN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2011

ÖZERKLİĞİ DESTEKLEYİCİ ve KONTROL EDİCİ EBEVEYNLİKLE
BAĞLANTILI EBEVEYN ÖZELLİKLERİ ve ERGENİN UYUMU ARASINDAKİ
İLİŞKİLER

Esin ERKMEN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

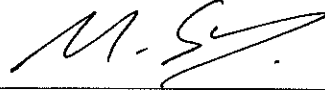
Gelişim Psikolojisi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

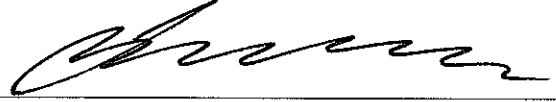
Ankara, 2011

KABUL VE ONAY

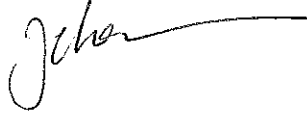
Esin ERKMEN tarafından hazırlanan "Özerkliği Destekleyici ve Kontrol Edici Ebeveynlikle Bağlantılı Ebeveyn Özellikleri ve Ergenin Uyumu Arasındaki İlişkiler" başlıklı bu çalışma, 30.06.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Melike SAYIL (Başkan-Danışman)

Doç. Dr. Sibel KAZAK BERUMENT

Doç. Dr. Zehra UÇANOK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN

Enstitü Müdürü

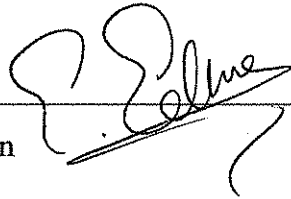
BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

30/06/2011

Esın Erkmen

TEŞEKKÜR

Benim için unutulmaz deneyimlerle dolu olan bu tez sürecinde, yanımda olan ve bana destek veren pek çok kişi oldu. Her birinin ismini burada anmak ve kendilerine teşekkürlerimi sunmak isterim.

Öncelikle bu süreçte bana güvenen, titiz değerlendirmeleri ve yapıcı önerileriyle yol gösteren değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Melike SAYIL'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisi benim için "kahraman" niteliğinde bir hocadır. Bu tezin çıkış noktası olan projenin yürütücülerinden ve dolayısıyla tezi yazabilmemde en büyük role sahip hocam Dr. Yeliz KINDAP'a çok sevdiği frezyalarla kucak dolusu teşekkür etmek isterim. Sağladığı bilgi desteğinin ötesinde, içtenliği ve her zaman ulaşılabilir olduğunu hissettirmesiyle bizler için çok önemli bir güven kaynağıdır. Jürinin keyifli ve rahat geçmesini sağlayan hocalarım Doç. Dr. Sibel KAZAK BERUMENT ve Doç. Dr. Zehra UÇANOK'a teşekkürler. Zehra Hocama ayrıca bir teşekkür daha etmek istiyorum. Tezi yazarken takılıp kaldığım, cümle kurmakta zorlandığım zamanlarda, bana yazı yazabilme becerisiyle ilgili söylediği sözler hep güç verdi.

Hocalarımdan birine daha, çok özel bir teşekkür borçluyum. Çocuklarla çalışmanın eğlenceli, hareketli ve turuncu yanlarını bana gösteren, psikoloji alanına ve hayata bakışından çok şey öğrendiğim Prof. Dr. Serdar Değirmencioğlu'na kucak dolusu sevgi ve teşekkürler.

Ayrıca, burada tek tek isimlerini yazamadığım, ancak mesleki açıdan yetişmemde emeği olan, başta Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü ve Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyeleri olmak üzere, tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecinde "iyiyim" diyebilmenin sosyal destekle çok güçlü bir ilişki içinde olduğunu bana yaşatarak öğreten canlar olmadan olmazdı. Varlığıyla bana ilham olan biricik insan Dr. Çiğdem KOTİL'e, yaşananları ve hayalleri uçuşarak ve gülüşerek birbirimize anlattığımız, bana Bursa'dan yeten arkadaşım Gülşah TOY'a, tanıdığım en

eğlenceli insanlardan biri olan Burcu OKTAY'a, kıvrıcık dost Duygu KARAKAYA'ya, "yoldaş" Şifa GEZER'e, sağlam dost Nihal ARVAS'a, bir yandan çalışıp bir yandan yüksek lisans yapma telaşesinde tezin en yoğun zamanlarında verdiği izinlerle içimi ferahlatan Şinasi OKUR'a, sıcaklık ve destek birimi bölüm asistanlarımız Deniz KURT ve Arcan TIĞRAK'a en bol tarafından teşekkürler.

Anneannelerin en pamuğu Raziye AN, çalışkanlık ve eli çabukluk gibi özelliklerinden bana geçenlerin yetip arttığı babam Engin ERKMEN, iyi ki varsınız!

Karşıma çıkan her türlü engeli aşmamda bana sağladığı destek, şaşırıp kaldığım bir yaratıcılıkla ürettiği çözüm yolları ve her şeyden önemlisi bana olan inancı ve güveni için "çayımın şekeri" annem Nermin AN'a ne kadar teşekkür etsem az.

Fikrime huzur, hayallerime ortak, canım Mert Seymen RENKMEN. En içlerden bir teşekkür de sana.

Adını anmadan geçemeyeceğim bir insan da üstat Nazım Hikmet RAN. Çok ilgi duyduğum özgürlük, özerkleşme meselelerini onun kadar iyi açıklayan yoktur herhalde...

*"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine"*

ÖZET

ERKMEN, Esin. *Özerkliği Destekleyici ve Kontrol Edici Ebeveynlikle Bağlantılı Ebeveyn Özellikleri ve Ergenin Uyumu Arasındaki İlişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

Ebeveynlik uygulamaları, ergenlerin sağlıklı gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, ebeveynliği belirleyen önemli kaynaklardan biri olduğu ifade edilen (Belsky, 1984; Barber, Bean ve Erickson, 2002) kişilik özelliklerinin, ebeveynlikle bağlantılarının incelenmesi önem kazanmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın iki amacı bulunmaktadır. Amaçlardan biri, ergenin toplumsallaştırılmasında en önemli aktörlerden olan annenin, psikolojik kontrol ve özerkliği destekleme uygulamalarını kullanmasında rol oynayan kişilik özelliklerini ve bilişlerini ortaya koymaktır. Diğer amaç ise annenin birbirine zıt özellikler taşıyan bu ebeveynlik uygulamaları ile ergenin gelişimsel sonuç davranışları arasındaki ilişkileri incelemektir.

Araştırmaya Ankara şehir merkezinde devlete ait üç lisenin 9., 10. ve 11. sınıflara devam eden 341'i kız, 254'ü erkek 595 ergen ve onların anneleri katılmıştır.

Ebeveynlik uygulamaları ve annenin özellikleri arasındaki ilişkilerin incelendiği regresyon analizi sonuçları, annenin empati becerisi ve uyumsuz mükemmeliyetçiliğinin, her iki ebeveynlik uygulaması için de belirleyici kişilik özellikleri olduğunu göstermiştir. Buna göre empati becerisi yüksek anneler, daha çok özerkliği destekleme ve daha az psikolojik kontrol uygularken; uyumsuz mükemmeliyetçi özelliğe sahip annelerin söz konusu uygulamaları tersi yönde kullandıkları saptanmıştır. Ebeveynlik uygulamaları ve ergenin psikososyal uyum değişkenleri arasındaki ilişki, kız ve erkek ergenler için ayrı ayrı yapılan regresyon analiziyle incelenmiştir. Analiz sonuçları, annenin uyguladıkları psikolojik kontrol arttıkça, kızların hem içselleştirme hem dışsallaştırma sorun davranışlarının, erkeklerin ise sadece olumsuz nitelikte arkadaşlıklarının arttığını göstermiştir. Annelerin özerklik desteği arttıkça, kız ve erkek ergenlerin akademik yeterliklerinin ve olumlu nitelikte

arkadaşlıklarının arttığı, ayrıca erkeklerin saldırganlıklarının azaldığı görölmüştür. Özerkliği destekleyici ve kontrol edici ebeveynlikle ilgili sonuçların uluslararası yazına katkıları tartışılmış ve geleceğe yönelik araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

Psikolojik kontrol, özerkliği destekleme, ebeveyn kişiliği, psikososyal uyum, ebeveynlik, ergenlik

ABSTRACT

ERKMEN, Esin. *The Relations among Parent Characteristics as Precursors of Autonomy Supportive and Controlling Parenting and Adolescents' Adjustment*, Master's Thesis, Ankara, 2011

Parenting practices may lead to both positive and negative influences on the healthy development of adolescents. In this context, the associations of parental personality characteristics with parenting (Belsky, 1984; Barber, Bean and Erickson, 2002) are of high importance. Within this frame, there are two aims of this research. The first aim is to explore the role of some personality characteristics and cognitions of mothers who are one of the most important actors of adolescent socialization, on parental psychological control and autonomy support which are two opposite aspects of parenting practices. The other aim is to explore the relations between the mother's parenting practices and the psychosocial adjustment of the adolescent.

The sample of the research consists of 595 adolescents in grade 9, 10 and 11 of three public high schools and their mothers. 341 participants are female whereas 254 are male.

The regression analysis results concerning parenting practices and the characteristics of the mother revealed that maternal empathy and maladaptive perfectionism were distinctive personality characteristics on either of the parenting practices. According to this, it was found out that mothers high in empathy supported the adolescent's autonomy more frequently and showed less psychological control whereas the maladaptive perfectionistic mothers did the opposite. The relationship between parenting practices and psychosocial adjustment variables of the adolescent is examined separately for female and male adolescents through regression analysis. It was seen that as the maternal psychological control increase, both the internalizing and the externalizing problem behaviour of the girls increase whereas for boys only negative friendships quality increase. As the maternal autonomy support increased, the academic competencies of both male and female adolescents and positive friendship quality

increased, and aggressiveness of the males was decreased. Possible contributions of the study to the literature on autonomy supportive and controlling parenting were discussed and suggestions for future research were made.

Key Words

Psychological control, autonomy support, parent personality, psychosocial adjustment, parenting, adolescence

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KABUL ve ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ ve EKLER.....	xiii
1. BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1. ÖZERKLİĞİ DESTEKLEYİCİ ve KONTROL EDİCİ EBEVEYNLİK	
1.1.1.ÖZERKLİĞİ KONTROL EDİCİ EBEVEYNLİK PSİKOLOJİK KONTROL.....	5
1.1.1.1. Psikolojik Kontrol Uygulama ile Bağlantılı Ebeveyn Özellikleri.....	5
1.1.1.2. Psikolojik Kontrol ve Ergenin İçselleştirme Sorun Davranışları Arasındaki İlişkiler	9
1.1.1.3. Psikolojik Kontrol ve Ergenin Dışsallaştırma Sorun Davranışları Arasındaki İlişkiler.....	10
1.1.2.ÖZERKLİĞİ DESTEKLEYİCİ EBEVEYNLİK.....	14
1.1.2.1. Özerkliği Destekleyici Ebeveynlikle Bağlantılı Özellikler.....	15
1.1.2.2. Özerkliği Destekleyici Ebeveynlik ve Ergenin Uyum Davranışları Arasındaki İlişkiler.....	15
1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	16
2. BÖLÜM	
YÖNTEM	18
2.1. ÖRNEKLEM.....	18
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	19
2.2.1. Psikolojik Kontrol.....	19
2.2.2. Özerkliği Destekleme.....	20
2.2.3. Empati.....	21

2.2.4. Uyumlu ve Uyumsuz Mükemmeliyetçilik.....	21
2.2.5. Gelecek Endişesi.....	22
2.2.6. Ebeveynin Ergenden Ayrılık Kaygısı.....	23
2.2.7. Arkadaşlık Niteliği.....	23
2.2.8. Saldırganlık.....	24
2.2.9. Yalnızlık.....	25
2.2.10. Akademik Yeterlik.....	25
2.2.11. Kişisel Bilgi Formu.....	26
2.3. İŞLEM.....	26
3. BÖLÜM	
BULGULAR.....	27
3.1. VERİ TEMİZLEME İŞLEMİ.....	27
3.2. ARAŞTIRMANIN BETİMSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR.....	28
3.2.1. Ebeveynlik Uygulamaları ve Ergenin Uyum Değişkenleri ile İlgili Cinsiyet Farklılıkları.....	28
3.2.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi.....	29
3.2.2.1. Annenin Ebeveynlik Uygulamaları ve Kişisel Özellikleri Arasındaki Korelasyonlar.....	29
3.2.2.2. Annenin Ebeveynlik Uygulamaları ve Ergenlerin Uyum Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar.....	30
3.2.2.3. Annelerin Ebeveynlik Uygulamaları ve Ergenlerin Uyum Değişkenleri ile Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar.....	32
3.3. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN SINANMASINA YÖNELİK ANALİZLER.....	34
3.3.1. Annenin Özerkliği Destekleme Uygulamasını Yordayan Kişisel Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	34
3.3.2. Annenin Psikolojik Kontrol Uygulamasını Yordayan Kişisel Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	35
3.3.3. Ergenlerin Uyumunu Yordayan Ebeveynlik Uygulamalarının İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	36

4. BÖLÜM

TARTIŞMA	40
4.1. ARAŞTIRMANIN BETİMSSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	40
4.1.1. Ebeveynlik Uygulamalarıyla İlgili Cinsiyet Farklılıklarının Tartışılması.....	40
4.1.2. Ergenin Uyum Değişkenleriyle İlgili Cinsiyet Farklılıklarının Tartışılması.....	41
4.1.3. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon İlişkilerinin Tartışılması.....	42
4.2. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN SINANMASINA YÖNELİK ANALİZLERDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	45
4.2.1. Annenin Özerkliği Destekleme Uygulamasını Yordayan Kişisel Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Analiz Sonuçlarının Tartışılması.....	45
4.2.2. Annenin Psikolojik Kontrol Uygulamasını Yordayan Kişisel Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Analiz Sonuçlarının Tartışılması.....	48
4.2.3. Ergenlerin Uyum Değişkenlerini Yordayan Ebeveynlik Uygulamalarının İncelenmesine Yönelik Analiz Sonuçlarının Tartışılması.....	50
4.3. SINIRLILIKLAR ve KATKILAR.....	55
4.4. SONUÇ.....	56
KAYNAKÇA	58
EKLER	73

TABLolar DİZİNİ

- Tablo 3.1. Annenin Ebeveynlik Uygulamaları ve Ergenin Uyum Değişkenlerinin Cinsiyete Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları
- Tablo 3.2. Ebeveynlik Uygulamaları, Annenin Kişisel Özellikleri ve Bazı Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar
- Tablo 3.3. Ebeveynlik Uygulamaları, Ergenlerin Uyum Değişkenleri ve Bazı Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar
- Tablo 3.4. Özerklik Desteği ve Psikolojik Kontrol Değişkenlerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.
- Tablo 3.5. Ergenlerin Uyum Değişkenlerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Katılımcıların aylık toplam gelir miktarına göre dağılımları

Şekil 2.2. Anne ve babaların eğitim düzeyine göre dağılımları

EKLER

EK 1. Kız ergenler için tüm araştırma değişkenleri arasındaki korelasyonlar

EK 2. Erkek ergenler için tüm araştırma değişkenleri arasındaki korelasyonlar

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Toplum içinde sağlıklı işlev gösterebilme ve yetkin bir yetişkin olmayı sağlayacak yeterlikleri kazanma, ergenlik döneminin önemli gelişimsel görevlerindedir. Ergenin söz konusu olumlu davranışlarının gelişimi ve desteklenmesinde en önemli bağlamlardan birinin aile olduğu önemle belirtilmektedir (Steinberg, 2007). Ebeveyn-ergen arasındaki ilişki, ergenlik döneminde özerklik gelişiminin önem kazanmasıyla birlikte değişim geçirmekte ancak ergenin sosyal gelişimi ve psikolojik iyi olma hali üzerindeki etkisini sürdürmektedir. Çünkü ergenler, özerklik ihtiyacını karşılayabilmek için aile üyelerinin sevgisine, desteğine ve rehberliğine gereksinim duymaktadır (Zimmer-Gembeck ve Collins, 2003). Araştırmacılar, ergenin sağlıklı gelişiminin, özerklik ve ilişkisellik ihtiyaçlarının bir arada ve dengeli biçimde karşılanmasına bağlı olduğunu ifade etmektedir (Chirkov, Ryan, Kim ve Kaplan, 2003; Kağıtçıbaşı, 1998; Ryan, Deci, Grolnick ve La Guardia, 2006). Bu bağlamda gelişim psikolojisi araştırmacılarının meraklarından biri, ergenin bu temel gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayabilen ebeveynlik boyut ve davranışlarını ortaya çıkarmaktır. Son dönemde konuyla ilgili araştırmaların, ebeveyn uygulamaları, ergenlerin bu uygulamalara verdikleri tepkiler ve bunların ergenin gelişimi üzerindeki sonuçlarına yoğunlaştığı görülmektedir (Smetana, 1995, 2011; Steinberg, 2007). Ebeveynlik uygulamaları, anne babanın tutumları, inançları ve amaçları doğrultusunda çocuklarını yetiştirmede kullandıkları davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993). Yazında ebeveynlik davranışları konusunda öncü araştırmacılarından Schaefer (1965) ebeveynliğin, anne babanın çocuğa gösterdiği kabul, sağladığı psikolojik özerklik ve uyguladığı kontrol biçimi olarak üç ana boyuttan oluştuğunu ileri sürmüştür. Bu üç ebeveynlikten kontrol, pek çok tutum ve davranışı kapsamaktadır. Nitekim Barber (1996), ebeveyn kontrolünü “davranışsal kontrol” (*behavioral control*) ve “psikolojik kontrol” (*psychological control*) olarak iki ayrı yapıda ele almış ve şu şekilde kavramsallaştırmıştır; davranışsal kontrol çocuğun davranışının, ailedeki ve toplumdaki kurallar çerçevesinde düzenlenmesi ve izlenmesidir. Psikolojik kontrol ise, çocuğun iç

dünyasına ve psikolojisine müdahale niteliğindeki uygulamaları kapsamakta; çocuğun psikolojik ihtiyaçlarına duyarlı olmayan davranış ve teknikler olarak tanımlanmaktadır (Barber, 1996; Deci ve Ryan, 2000). Pek çok araştırma psikolojik kontrolün sağlıklı gelişme ve özerkleşme sürecini ketlediğini, ergenin içselleştirme ve dışsallaştırma sorun davranışlarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir (Barber ve Harmon, 2002; Bean, Barber ve Crane, 2006; Nelson ve Crick, 2002; Rogers, Buchanan ve Winchell, 2003). Ebeveynin psikolojik kontrolünün ilişkili olduğu gelişimsel sonuçların, çocuğun cinsiyeti açısından farklılaşmadığını ortaya koyan araştırmaların yanında, cinsiyetin psikolojik kontrol üzerinde temel etkisi olabileceğine işaret eden araştırmalar da mevcuttur. Buna göre sosyalleştirilme süreçlerine bağlı olarak, ailelerin kontrol uygulamalarından kız ve erkeklerin farklı şekillerde etkilenebilecekleri öne sürülmektedir. Örneğin psikolojik kontrolün kız ergenlerde hem içselleştirme hem dışsallaştırma problemlerini artırdığı; erkeklerde ise ağırlıklı olarak dışsallaştırma sorunlarıyla ilişkili olduğunu saptayan araştırmalar bulunmaktadır (Barber, 1996; Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008; Rogers ve diğ., 2003).

Ergenlik döneminde kendilik ve özerklik gelişiminin belirginleşmesiyle beraber önem kazanan bir diğer ebeveynlik uygulaması, Kendini Belirleme Kuramı (*Self Determination Theory*; Deci ve Ryan, 1985, 2000) çerçevesinde kavramsallaştırılan özerkliği destekleyici ebeveynliktir. Özerkliği destekleme, çocukların kişisel değer ve ilgilerini gözeterek kendi kararlarını kendilerinin vermelerini önemseyen bir ebeveynlik özelliği olarak tanımlanmaktadır (Deci ve Ryan, 1985; Gurland ve Grolnick, 2005). Araştırmacılar (örn. Soenens ve Vansteenkiste, 2009a), özerkliği desteklemenin ve psikolojik kontrolün hem kuramsal olarak farklı hem de istatistiksel olarak birbirinin tersi nitelikte yapılar olduğunu öne sürmüşlerdir. Daha önce de belirtildiği gibi psikolojik kontrol, çocuk ve ergenlerin psikososyal işlevselliğini bozabilmektedir. Özerkliği destekleme uygulamasının ise psikolojik iyi oluş hali (*well-being*), akademik başarı, yüksek benlik saygısı gibi alanlarda çocuk ve ergenlerin sağlıklı gelişimine katkı yaptığı belirtilmektedir (Kındap, 2011; Kins, Beyers, Soenens ve Vansteenkiste, 2009; Roth, 2008; Ryan ve diğ., 2006; Soenens ve Vansteenkiste, 2005). Ebeveynlikle ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında, anne babalık stilleri ve boyutlarına odaklanan çalışmaların yanı sıra (örn. Sümer ve Güngör, 1999, Yılmaz, 2001), özellikle

son yıllarda sınırlı sayıda da olsa ebeveynlik uygulamalarına ve bu uygulamaların çocuk ve ergenler üzerindeki sonuçlara yönelik araştırmaların (örn. Doğruyol, 2008; Harma, 2008; Kındap ve diğ., 2008; Kındap, 2011; Kurt, 2010) yapıldığı görülmektedir.

Anne baba ve ergen ilişkilerini inceleyen araştırmacılar, ebeveyn davranışlarını çok yönlü olarak anlamaya çalışmaktadırlar. Bu bakış açısıyla yazında, ebeveynliğin özellikleri ve sonuçlarıyla beraber, ebeveynliği belirleyen faktörler üzerinde de durulmaktadır. Ebeveynliği etkileyen kaynakları saptamaya yönelik çalışmaların büyük çoğunluğunun, kişilik özelliklerinin ebeveynlik üzerindeki rolünü incelediği belirtilmektedir (Belsky ve Barends, 2002). Örneğin psikanalitik kuramcılar, kişilik özelliklerinin, ebeveynlik tarzını ve çocuk-ebeveyn arasındaki ilişkiyi belirlediğini ve tüm bunların da çocuğun sağlıklı gelişimine ya da psikopatoloji geliştirmesine zemin hazırlayabileceğini öne sürmektedirler. Bazı araştırmacılar da Costa ve McCrae'nin (1985) beş faktörlü kişilik modelini kullanarak, nevroitiklik (*neuroticism*), dışa dönüklük (*extraversion*), uyumluluk (*agreeableness*), disiplinli olma (*conscientiousness*), deneyime açıklık (*openness to experience*) olarak belirlenen kişilik özellikleri ile ebeveynlik uygulamaları arasındaki ilişkileri incelemektedirler (örn. Belsky, Crnic ve Woodworth, 1995; Losoya, Collor, Rowe ve Goldsmith, 1997; Smith, 2010). Ancak özellikle son yıllarda, insan davranışı ve gelişimi üzerindeki etkilerin çok yönlü olarak ele alındığı bağlamsal modellerin (örn. Bronfenbrenner, 1989; Lerner, 2004) önem kazandığı görülmektedir. Ebeveynlik konusu özelinde bağlamsal yaklaşımların bir örneği, Belsky'nin (1984) "ebeveynliğin belirleyicileri" (*determinants of parenting*) modelidir. Modelde ebeveynliği doğrudan etkileyen üç alanın olduğu ifade edilmektedir. Bunlar; anne babanın kendi kişilik özellikleri, çocuğun mizacı ve özellikleri ve son olarak, ebeveyn-çocuk ilişkisinin yer aldığı sosyal bağlamdır. Belsky (1984), anne babaların iş yaşantılarının, evlilik ilişkilerinin, edindikleri çeşitli toplumsal rollerin sosyal bağlamın örnekleri olduğunu ve bu alanların ebeveyn davranışını doğrudan etkileyebileceğini belirtmektedir. Bununla beraber sözü edilen üç alanın ebeveynliği eşit olarak etkilemediği, anne babanın kişilik özelliklerinin, ebeveynliği etkilemesi muhtemel en önemli kaynak olduğunun altı çizilmektedir. Bu kuramsal çerçeveden de yararlanarak, iki temel ebeveynlik uygulaması olan psikolojik kontrol ve özerkliği desteklemenin belirleyicilerine yönelik görgül araştırmalar yürütülmektedir.

Örneğin, anne babanın kişilik özelliklerinden ayrılık kaygısı ve uyumsuz mükemmeliyetçiliğin, psikolojik kontrol uygulamalarını yordadığı gösterilmiştir (Soenens, Elliot ve diğ., 2005; Soenens, Vansteenkiste, Duriez ve Goossens, 2006). Belsky'nin modelinde belirtildiği gibi ebeveynlik uygulamalarını belirleyebilecek bir diğer faktör olan çocuğun özellikleri ve uyum düzeyinin de annenin uyguladığı psikolojik kontrol miktarını yordadığı ortaya konmuştur (Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001; Soenens, Luyckx, Vansteenkiste, Duriez, Goossens, 2008a). Ek olarak ebeveynlik uygulamalarının kaynağı olabilecek bağlamsal özellikleri inceleyen araştırmalarda; stresli yaşantıları yoğun olarak deneyimleme, çalışılan işin mesai süresinin uzun olması, düşük sosyal desteğe sahip olma, ebeveynler arasındaki çatışma gibi bağlamsal faktörlerin, ebeveynlerin daha kontrolcü davranış ve yaklaşımlarını yordadığı gösterilmiştir (Grolnick, Weiss, McKenzie ve Wrightman, 1996; Smith, 2010; Stone, Buehler ve Barber, 2002). Ancak sözü edilen araştırmalarda, ebeveynin kontrol uygulamasının belirleyicilerinin incelendiği; özerkliği destekleyici uygulamalara katkıda bulunan ebeveynlik özelliklerine yönelik çalışmaların ise çok sınırlı olduğu görülmektedir.

Yukarıda özetlenen çerçeveden hareketle bu tez çalışması için iki amaç belirlenmiştir. Bunlardan biri ergenin gelişiminde önemli rolü olduğu ifade edilen özerkliği kontrol edici ve özerkliği geliştirici ebeveynlik uygulamalarının kaynağı olabilecek bazı ebeveyn özelliklerini incelemektir. Diğer amaç ise bu iki uygulamanın, ergenin bazı uyum göstergeleriyle ilişkisini araştırmaktır. İzleyen bölümde söz konusu ebeveynliklerin öncülü olabilecek özellikler ve ebeveynliklerin ergenin uyumu üzerindeki etkileri ayrı başlıklar altında ele alınarak ilgili yazın ayrıntılı olarak sunulmuş ve son olarak da araştırmanın amacı ve sorularına yer verilmiştir.

1.1. ÖZERKLİĞİ DESTEKLEYİCİ VE KONTROL EDİCİ EBEVEYNLİK

1.1.1. ÖZERKLİĞİ KONTROL EDİCİ EBEVEYNLİK: PSİKOLOJİK KONTROL

Psikolojik kontrol, çocuğun kendini özgürce ifade etmesini engelleyen, duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarına duyarlı olmayan, suçlama, utandırma, ebeveyn-çocuk arasındaki sevgiyi esirgeme ya da koşullu sunma gibi teknikler kullanarak çocuğun özerklik gelişimine müdahale eden ebeveyn davranışları olarak tanımlanmaktadır (Barber ve Harmon, 2002). Psikolojik kontrol uygulayan ebeveynler çocuğu suçlu hissettirme, mahcup etme ya da çocuktan sevgisini esirgeme gibi çeşitli yollarla potansiyel bir içsel baskı yaratmakta, kendi güçlerini çocuğun davranışlarını düzenlemesi için dayatmış olmaktadır (Kındap ve diğ., 2008; Smetana ve Daddis, 2002; Soenens ve Vansteenkiste, 2009b). Ebeveynin bu yöndeki davranışlarının çocuk ve ergenlerde davranışsal ve duygusal uyum sorunları için risk oluşturduğu birçok araştırmacı tarafından gösterilmiştir (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002; Chirkov, 2009; Rogers ve diğ., 2003; Silk, Morris, Kanaya ve Steinberg, 2003; Soenens, Vansteenkiste ve Niemiec, 2009; Wang, Pomerantz ve Chen, 2007). Çocuk ve ergenlerin gelişimsel sonuç davranışlarını olumsuz yönde etkileyen psikolojik kontrol uygulamasının altında yatan mekanizmalar ve ebeveynlerin bu uygulamayı kullanmalarıyla ilişkili olabilecek özellikler ise son dönemde araştırılmaya başlanmıştır.

1.1.1.1. Psikolojik Kontrol Uygulama ile Bağlantılı Ebeveyn Özellikleri

Ebeveynin psikolojik kontrol eğilimini ve bu tür kontrolü daha yoğun olarak kullanmasını etkileyen ebeveyne ait öncülleri incelemek için kullanılacak kuramsal çerçevelerden biri daha önce de anıldığı gibi Belsky'nin (1984) ebeveynliğin belirleyicilerine yönelik bağlamsal modelidir. Psikolojik kontrolün ve kontrolcü ebeveynliğin kaynaklarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalarda, çeşitli etkenlerin rolü incelenmiş ve birtakım bulgular ortaya konmuştur. Bu bilgi ve bulgular, Belsky'nin modelinde ebeveynliğin belirleyicileri olarak tanımladığı üç başlık altında gruplandırılarak sunulmuştur.

Belsky'nin (1984) modelinde ileri sürüldüğü gibi ebeveynlik uygulamalarını etkileme potansiyeline sahip bir kaynak, çocuğun özellikleri ve psikososyal uyumudur. Boylamsal araştırma bulgularına göre, çocuğun depresyon düzeyi, saldırganlığı ve sapkın davranışları gibi içselleştirme ve dışsallaştırma sorun davranışları, ebeveynin psikolojik kontrol kullanmasını yordamaktadır (Pettit ve diğ., 2001; Soenens ve diğ., 2008a). Çocuğun çeşitli alanlardaki beceri ve yeterliliği de ebeveynin davranış ve uygulamalarıyla ilişkili olabilmektedir. Örneğin, bir araştırmada çocuğun okuldaki akademik başarı düzeyi ile laboratuvar ortamında verilen başarı görevlerinde annenin yaklaşımı arasında şöyle bir ilişki saptanmıştır; akademik başarısı düşük olan çocukların anneleri, başarı testinde daha kontrolcü davranmış; akademik başarısı yüksek olan çocukların anneleri test süresince çocukların özerk davranışlarını daha çok desteklemiştir (Grolnick, Gurland, DeCoursey ve Jacob, 2002).

Ebeveynlikle bağlantılı olabileceği ifade edilen bir diğer kaynak, çevresel ve bağlamsal özelliklerdir. Daha önce söz edildiği gibi stresli yaşantıları yoğun olarak deneyimleme, uzun mesai saatleri gibi etkenler ebeveynlerin kontrolcü davranış ve yaklaşımları için bir zemin oluşturabilmektedir (Grolnick ve diğ., 1996; Smith, 2010). Ebeveynlerin çevreyi ya da dış dünyayı çocuklarının geleceği için tehdit edici ve istikrarsız olarak algılamalarının da, kontrol edici ebeveynlik uygulamalarıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir (Gurland ve Grolnick, 2005). Bununla beraber aile içindeki dinamiklerin psikolojik kontrol uygulamalarıyla ilişkili olabileceğinden hareketle Stone ve diğerleri (2002), anne baba arasındaki çatışmanın psikolojik kontrol uygulamalarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Anılan araştırmacılar, eşiyle daha yoğun çatıştıklarını bildiren ebeveynlerin, çocuklarına daha yüksek düzeyde psikolojik kontrol uyguladığını saptamıştır. Ek olarak laboratuvar ortamında oluşturulan geçici durumsal baskıların da ebeveynliği etkileyebileceği gösterilmiştir. Araştırmacılar iki deneysel koşul yaratmışlardır; "yüksek baskı" koşulunda çocuğun verilen başarı testlerinde başarılı olması ve bu konuda annenin sorumluluğu vurgulanmıştır. "Düşük baskı" koşulundaysa performans için bir standart belirtilmemiştir. Araştırmacılar sözel alandaki başarı testinde, "yüksek baskı" koşulundaki annelerin daha kontrolcü davrandıklarını saptamıştır (Grolnick, Price, Beiswenger ve Sauck, 2007). Bu sonuçlar, bağlamsal yaklaşımların belirttiği gibi ebeveynliğin, çevresel ve sosyal özelliklerden

etkilenebileceğine ilişkin kanıtlar sunmaktadır.

Çocuğun özellikleri ve bağlamsal koşullar kontrolcü ebeveynliğin önemli yordayıcılarından sayılmaktadır. Ancak araştırmacılar bu uygulamanın altında yatan mekanizmanın gelişiminde ebeveynin kişilik özellikleri ve gelişimsel tarihçesinin daha önemli ve belirleyici rolü olduğuna dikkat çekmektedir (Barber, Bean ve Erickson, 2002; Belsky, 1984). Bu doğrultuda, ebeveynin psikolojik kontrol kullanmasıyla bağlantısı araştırılan kişilik özelliklerinden biri mükemmeliyetçiliktir (Soenens, Elliot ve diğ., 2005; Soenens ve diğ., 2006). Araştırmacılar mükemmeliyetçiliğin “uyumlu” (*adaptive*) ve “uyumsuz” (*maladaptive*) olmak üzere iki temel bileşenden oluştuğunu ileri sürmektedirler (Bieling, Israeli ve Anthony, 2004; Frost, Marten, Lahart ve Rosenblate, 1990). Buna göre yüksek kişisel standartlara sahip olma uyumlu mükemmeliyetçilik olarak; katı, eleştirel ve yapıcı olmayan bir kendilik değerlendirmesi ise uyumsuz mükemmeliyetçilik olarak tanımlanmaktadır. Uyumsuz mükemmeliyetçi ebeveynlerin, çocuğun ihtiyaç ve isteklerine empati kurarak yaklaşmak yerine, kendilerinin katı başarı ölçütlerine göre yaklaştıkları, ölçütlere uymayla fazlasıyla ilgili oldukları, buna uyulmaması durumunda ise çocuğa koşullu olarak sevgi sunma, onu suçlama gibi psikolojik kontrol davranışları sergileyebildikleri belirtilmektedir. Nitekim ileri ergenlik dönemindeki kız ergenler ve ebeveynleri ile yapılan bir araştırmada, mükemmeliyetçi kişilik yapısının sadece uyumsuz mükemmeliyetçilik alt boyutunun anne ve babaların psikolojik kontrol uygulamalarını yordadığı gösterilmiştir (Soenens, Elliot ve diğ., 2005). Yine ergenlik dönemindeki kız ve erkek ergenlerle yapılan bir diğer araştırmada da benzer şekilde uyumsuz mükemmeliyetçiliğin anne ve babaların psikolojik kontrollerini yordayan önemli bir kişilik özelliği olduğu gösterilmiştir (Soenens ve diğ., 2006).

Yazında ebeveynlerin psikolojik kontrol uygulamalarıyla bağlantısı araştırılan kişilik özelliklerinden bir diğeri ebeveynin ayrılık kaygısıdır (örn. Soenens ve diğ., 2006). Bowlby'nin (1988) belirttiği gibi bazı ebeveynler, ergenin özerklik ihtiyacını, ayrılık sürecinin başlangıcı ve çocuğun “kayı” olarak yorumlayabilmektedirler. Bu şekilde ayrılık kaygısı yaşayan ebeveynlerin, çocuklarıyla olan yakınlıklarını korumak adına, özerkleşme eğilimine tepki olarak sevgiyi esirgeme, çocuğu bu nedenle suçlama gibi

müdahalelerle özerkliği kısıtlayıcı tarzda davranabilecekleri belirtilmektedir (Soenens ve Vansteenkiste 2009b). Nitekim araştırmacılar hem annenin hem de babanın ergenden ayrılmaya yönelik kaygılarının, psikolojik kontrol uygulamalarını yordadığını bulmuşlardır (Soenens ve diğ., 2006). Ek olarak ebeveynlerin ayrılık kaygısı taşımalarıyla bağlantılı bazı özelliklerin de psikolojik kontrol ile ilişki olduğu ortaya konmuştur. Örneğin; okul öncesi dönemdeki çocuklar ve anneleriyle laboratuvar ortamında yapılan bir araştırmada, güvensiz bağlanma temsillerine sahip annelerin, çocukla etkileşimleri sırasında psikolojik kontrol tanımı içinde yer alan davranışları daha çok sergiledikleri bulunmuştur (Vershueren, Dossche, Marcoen, Bajermans-Kranenburg ve Mahieu, 2006). Ayrıca kişilerarası ilişkiselliğe fazlasıyla odaklanan bağımlı kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin, çocuklarıyla fiziksel ve duygusal yakınlıklarını korumak için kontrolcü ve müdahaleci yaklaşımlar kullanabilecekleri de belirtilmektedir (Thompson ve Zuroff, 1998). Buradan hareketle Ahmad ve Soenens (2010), Ürdünlü ergenler ve anneleriyle yaptıkları çalışmalarında, annelerin bağımlı kişilik özellikleri ve psikolojik kontrol uygulamaları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Ebeveynin kişilik özelliklerinden empatinin de kontrol edici ebeveynlikle ters yönde bağlantılı olabileceği üzerinde durulmaktadır. Yazında, kuramsal tanımlardan yola çıkılarak empati eksikliğinin psikolojik kontrol için belirleyici ve temel bir kişilik özelliği olduğunun altı çizilmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Soenens ve Vansteenkiste 2009b). Psikolojik kontrol kullanan ebeveynlerin çocuğun isteği, ilgi alanı ve kapasitesinden çok kendi psikolojik ihtiyaçlarına ve çocukla ilişkisindeki otorite pozisyonuna odaklandıkları, çocuğun bakış açısını almada yetersiz kaldıkları belirtilmektedir (Barber ve diğ., 2002; Soenens ve Vansteenkiste, 2005). Ancak empati ve ebeveynlik uygulamaları arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmaların çok sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bir araştırmada psikolojik kontrol ve annenin empati özelliği arasında -özellikle perspektif alma alt boyutu için- oldukça yüksek düzeyde negatif korelasyon olduğu saptanmıştır (Soenens, Duriez, Vansteenkiste ve Goossens, 2007). Ancak yazında empatinin, ebeveynlerin kontrol uygulamaları üzerindeki yordayıcı rolünü inceleyen bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Bu bağlamda ebeveynin yeterli düzeyde empati becerisine sahip olmamasının, psikolojik kontrol uygulamasına zemin

oluşturabileceği konusunda kuramsal kanıtlar olmakla birlikte görgül araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

1.1.1.2. Psikolojik Kontrol ve Ergenin İçselleştirme Sorun Davranışları Arasındaki İlişkiler

Psikolojik kontrolün çocuğun psikolojisine ve iç dünyasına müdahale niteliğindeki ebeveyn davranışlarını kapsamaması nedeniyle çocuklarda ve ergenlerde davranışsal ve duygusal uyum sorunları için risk oluşturduğu; kaygı (Pettit ve diğ., 2001), depresyon (Barber ve Harmon, 2002; Barber, Stolz, Olsen ve Maughan 2005; Soenens, Luyckx, Vansteenkiste, Duriez ve Goossens, 2008b), benlik saygısı (Finkenauer, Engels ve Baumeister, 2005; Silk ve diğ., 2003; Soenens, Elliot ve diğ., 2005), duygu düzenleme becerisi (Manzeske ve Stright, 2009) gibi içselleştirme sorun davranışlarıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir. Psikolojik kontrolün ergenin söz konusu içselleştirme sorun davranışları ile ilişkisi Romanya (Robila ve Krishnakumar, 2006), Türkiye (Doğruyol, 2008; Harma, 2008; Kındap ve diğ., 2008, Sayıl ve Kındap, 2009), Hollanda (Finkenauer ve diğ., 2005), Çin (Shek, 2007; Vansteenkiste, Zhou, Lens ve Soenens, 2005; Wang ve diğ., 2007) gibi farklı kültürlerde yürütülen araştırmaların bulgularınca da desteklenmektedir. Ayrıca psikolojik kontrolün ergenlerde yaşam doyumu ve öznel iyi oluş hali üzerinde de negatif etkileri olduğu boylamsal araştırmalarla ortaya konmuştur (Saha, Huebner, Suldo ve Valois, 2010; Shek, 2007; Wang ve diğ., 2007).

İçselleştirme sorun davranışlarından depresyon ile psikolojik kontrol arasındaki ilişki daha geniş kapsamda ele alınmakta, depresyona yatkınlık için risk faktörü olabilecek bazı kişilik özellikleri ile psikolojik kontrol arasındaki bağlantılar üzerinde de durulmaktadır. Örneğin annelerin uyguladıkları psikolojik kontrol, Ürdünlü lise öğrencilerinin kişilik özelliklerinden kendini eleştirme (*self criticism*) ve bağımlılıkla (*dependency*) ilişkili bulunmuştur. Ek olarak annelerin laboratuvar ortamında gözlenen psikolojik kontrol davranışlarının, ilköğretim çağındaki çocukların uyumsuz mükemmeliyetçi kişilik özelliğine sahip olmalarını yordadığı gösterilmiştir (Kenny-Benson ve Pomerantz, 2005). Ergen ve annenin ortak bildirimine dayalı olarak ölçülen psikolojik kontrolün de, orta ve ileri ergenlik dönemindeki bireylerin mükemmeliyetçi

kişilik özelliklerini yordadığı hem enlemesine kesitsel araştırmalarla (Kındap ve Sayıl, 2010; Soenens, Vansteenkiste, Luyten, Duriez, Goossens, 2005) hem de boylamsal araştırmalarla (Soenens ve diğ., 2008b) ortaya konmuştur. Ayrıca anılan araştırmalarda, psikolojik kontrol ve içselleştirme sorun davranışları arasındaki ilişkide ergenin uyumsuz mükemmeliyetçiliğinin aracı rolünün olduğu saptanmıştır. Buna göre ebeveynin psikolojik kontrolüne maruz kalan ergenlerin, uyumsuz mükemmeliyetçi bir kişilik yönelimi edinerek içselleştirme sorun davranışları geliştirmeye daha yatkın hale gelebilecekleri öne sürülmektedir.

Bunlara ek olarak psikolojik kontrolün, özerklik ihtiyacının belirgin şekilde yükseldiği, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin işlevsellikleri üzerinde de bozucu etkileri olduğu; durağan ve bütünleşmiş bir kimlik geliştirme (Luyckx, Soenens, Vansteenkiste, Goossens ve Berzonsky, 2007), duygu düzenleme becerisi (Manzeske ve Stright, 2009), empati becerisi (Kanat-Maymon ve Assor, 2010), öznel iyi oluş hali üzerinde (Kins ve diğ., 2009) bozucu etkilerinin olduğu, depresyon ve yalnızlıkla (Soenens, Vansteenkiste ve Sierens, 2009) ilişki gösterdiği ortaya konmuştur.

1.1.1.3. Psikolojik Kontrol ve Ergenin Dışsallaştırma Sorun Davranışları Arasındaki İlişkiler

Psikolojik kontrole maruz kalan çocuk ve ergenlerin içselleştirme sorun davranışları geliştirme açısından daha çok risk altında oldukları gösterilmekle birlikte son yıllarda psikolojik kontrolün saldırganlık, sapkın ve olumsuz nitelikteki arkadaşlara sahip olma, antisosyal davranışlarda bulunma gibi dışsallaştırma sorun davranışlarıyla ve akademik alanda yetersizlikle ilişkili olduğu da ortaya konmuştur (Chirkov, 2009; Joussemet ve diğ., 2008; Soenens, Vansteenkiste ve Niemiec, 2009;).

Psikolojik kontrol ve uyum davranışları arasındaki ilişki bağlamında yoğun olarak araştırılan değişkenlerden birinin saldırganlık olduğu dikkat çekmektedir. Saldırganlık yazınında, kız ve erkeklerin farklı stratejiler kullanarak saldırganlık gösterebilecekleri yönündeki açıklamalarla birlikte saldırganlığın alt türleri tanımlanmaya ve incelenmeye başlanmıştır. Bu konuda en temel olarak fiziksel saldırganlık ile fiziksel olmayan

saldırganlık arasında ayırım yapılmaktadır. Fiziksel olmayan saldırganlık yazında ilişki (relational) ve/veya dolaylı (indirect) saldırganlık olarak isimlendirilmekte ve sosyal dışlama, dedikodu çıkarma, arkadaşlığı sonlandırmakla tehdit etme gibi stratejilerle akran ilişkisine zarar verme olarak tanımlanmaktadır (Bjorkqvist, Lagerspetz ve Kaukiainen, 1992; Crick 1996). Yazında psikolojik kontrol ile fiziksel ve özellikle de ilişki saldırganlık arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır. Anne ve babaların psikolojik kontrol uygulamalarının, çocukların akran ilişkilerindeki ilişki saldırganlıklarıyla ilişkili olabileceği varsayımı, birçok araştırmacı tarafından saldırganlığın gelişiminde model alma süreçlerini vurgulayan Sosyal Öğrenme Kuramı'na (Bandura, 1973) dayandırılmaktadır. Bu bakış açısına göre aile bağlamında çocuğu suçlama, utandırma ve sevgiyi esirgeme gibi manipülatif kontrol davranışlarıyla ebeveyn çocuğa model oluşturmada ve çocuk akranlarıyla olan etkileşiminde benzer stratejileri kullanmaya daha eğilimli olabilmektedir (Kuppens, Grietens, Onghena ve Michiels 2009; Loukas, Paulos ve Robinson, 2005; Nelson ve Crick, 2002; Nelson, Hart, Yang, Olsen ve Jin 2006).

Bununla birlikte psikolojik kontrol ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi değişik yaş gruplarında ve kültürlerde inceleyen araştırmacılar birbirinden farklı sonuçlara ulaşmaktadırlar. Okul öncesi dönemdeki çocuklarla yapılan araştırmalardan biri, annenin psikolojik kontrolünün sadece fiziksel saldırganlıkla ilişkili olduğunu (Hart, Nelson, Robinson, Olsen ve McNeilly-Choque, 1998), diğerleri ise hem ilişki hem de fiziksel saldırganlıkla ilişkili olduğunu göstermektedir (Casas ve diğ., 2006; Nelson ve diğ., 2006). İlköğretim dönemindeki çocuklarla boylamsal olarak yapılan çalışmalar ebeveynin psikolojik kontrolünün, sonraki dönemde çocukların fiziksel ve ilişki saldırganlıklarındaki artışı yordadığını ortaya koymaktadır (Joussemet ve diğ., 2008; Kuppens ve diğ., 2009). Latin Amerikalı ve Avrupalı Amerikalı ergenler üzerinde yapılan bir araştırma, annenin psikolojik kontrolünün her iki kültürdeki ergenlerin fiziksel saldırganlığını yordadığını, ancak sadece Latin Amerikalı ergenlerin ilişki saldırganlığını yordadığını bulmuşlardır (Loukas ve diğ., 2005). Söz konusu ilişkiyi ergenlik döneminde inceleyen araştırmacılardan bazıları ise, bu konudaki araştırmaların çelişkili sonuçlar içerdiğine dikkat çekmekte ve bu durumun, psikolojik kontrol ölçümünün sadece çocuk ya da sadece ebeveyninden alınmasından kaynaklanabileceğini

öne sürmektedir (Soenens, Vansteenkiste, Goossens, Duriez ve Niemiec, 2008). Bu araştırmacılar, ebeveynin kendi bildirimini ve ergenin ebeveyn için olan bildirimini birleştirerek ortak bir psikolojik kontrol ölçümü kullandıkları araştırmalarında psikolojik kontrolün hem kız hem erkek ergenlerin ilişkisel saldırganlıklarını yordadığı göstermiştir. Ayrıca Hollanda, Çin gibi ülkelerden ergenlerle yapılan çalışmalar da psikolojik kontrolün saldırgan ve yıkıcı davranışları üzerinde rol oynadığını ortaya koymaktadır (Chen, Liu ve Li, 2000; Finkenauer ve diğ., 2005).

Ebeveynin kontrol edici tarzdaki müdahalelerine ergenlerin gösterdikleri tepkiler, kontrolün ergenin hangi gelişim ya da etkinlik alanıyla ilişkili olduğuna bağlı olarak değişebilmektedir. Sosyal Alan Kuramı'na göre (*Social domain theory*; Smetana, 1995), ergenler arkadaşlık ilişkileri gibi kişisel alan olarak tanımladıkları konularda, anne babanın kontrolcü davranışlarına daha çok tepki gösterebilmekte ve karşı koyabilmektedirler. Bir araştırmada, ergenlerin kişisel alan olarak tanımladıkları arkadaşlık seçimine yönelik yüksek düzeyde kontrolün, kız ve erkek ergenler tarafından en olumsuz olarak yorumlandığı bulunmuştur (Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009). Ek olarak ebeveynlerini kişisel konularda daha sınırlayıcı ve kontrol edici olarak algılayan ergenlerin, ebeveynlerinden daha yüksek psikolojik kontrol algıladıkları gösterilmiştir (Smetana ve Daddis, 2002). Bu bağlamda ergenlerin arkadaşlık gibi kişisel bir alan üzerinde yüksek düzeyde psikolojik kontrol algılamalarının, ebeveynin arkadaşlık konusundaki rehberliğini reddetme ve sağlıklı arkadaşlık ilişkileri kuramama gibi tepkisel sonuçlar doğurabileceği düşünülebilir. Araştırmacılar, ebeveynin arkadaşlık ilişkilerine kontrolcü tarzda yaklaşmasının ve genel psikolojik kontrolünün ergenlerin daha çok sapkın ve olumsuz nitelikte arkadaşına sahip olmasıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Finkenauer ve diğ., 2005; Kındap ve diğ., 2008; Soenens, Vansteenkiste ve Niemiec, 2009; Soenens, Vansteenkiste, Smits, Lowet ve Goossens, 2007).

Psikolojik kontrolle ilişkisi araştırılan bir diğer alan akademik işlevselliktir. Kendini Belirleme Kuramına göre, öğrenme konusunda içsel motivasyona sahip çocuklar, öğrenme eylemine karşı ilgili ve pozitif bir tutum içinde olup daha etkili öğrenme stratejileri geliştirmektedirler. İçsel motivasyona sahip çocukların hem batı toplumlarında (Black ve Deci, 2000), hem de Rusya, Çin gibi batı dışındaki toplumlarda

(Chirkov ve Ryan, 2001; Vansteenkiste ve diğ., 2005); akademik başarı, okula uyum, düşük performans kaygısı gibi olumlu sonuç davranışlar sergiledikleri gösterilmiştir. İçsel motivasyonun oluşmasında en önemli kaynaklardan birinin, çocuğa seçim şansı veren ve onun problemlerini kendi kendine çözmesine olanak tanıyan özerkliği destekleyici ebeveynlik olduğu belirtilmektedir (Chirkov, 2009; Grolnick, 2009). Ebeveynin psikolojik kontrolünün ise çocukta öğrenmeye yönelik içsel motivasyonun oluşmasını engellediği ve sonuçta akademik işlevsellik üzerinde bozucu etkisinin olduğu ileri sürülmektedir. Bu bağlamda yüksek düzeyde psikolojik kontrolün, akademik başarı (Aunola ve Nurmi, 2004; Bean, Bush, McKenry ve Wilson, 2003), akademik yeterlik duygusu (Kındap, 2011; Soucy ve Larose, 2000) ve laboratuvar ortamında verilen bir göreve odaklanma ve başarı sağlama (Fei-Yin Ng, Kenny-Benson ve Pomerantz, 2004) gibi alanlar üzerinde negatif etkilerinin olduğu ortaya konmuştur. Ancak bu örüntünün dışında bazı bulgular da mevcuttur. Örneğin Afrikalı Amerikalı ergenler üzerinde psikolojik kontrol ile akademik başarı ölçütü olarak alınan liseden mezuniyet derecesi arasında anlamlı ilişkili bulunmamıştır (Bean ve diğ., 2006). Boylamsal bir araştırmada ise psikolojik kontrolün, Amerikalı ergenlerde akademik işlevsellikteki yetersizliği yordadığı ancak Çinli ergenlerde böyle bir etki görülmediği saptanmıştır (Wang ve diğ., 2007).

Psikolojik kontrol ile çocuk ve ergenlerin gelişimsel sonuç davranışları arasındaki ilişkileri ortaya koyan çalışmalarla beraber, bu değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemeye yönelik araştırmalar da yapılmaktadır. Psikolojik kontrol ile ergenlerin uyumları arasındaki ilişkinin sıklıkla ebeveynin ergen üzerindeki etkisi olarak yorumlandığını ancak ergenin uyum düzeyinin potansiyel rolünün de incelenmesi gerektiğini vurgulayan çok sayıda araştırmacı vardır (Albrecht ve diğ., 2007; Barber ve diğ., 2005; Kuppens ve diğ., 2009; Pettit ve diğ., 2001; Soenens ve diğ., 2008a; Wang ve diğ., 2007). Bu bağlamda psikolojik kontrol ve uyum arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla yapılan boylamsal araştırmalar birbirinden farklı sonuçlar ortaya koymaktadırlar. Kimi araştırmalar, içselleştirme sorun davranışları (Pettit ve diğ., 2001; Wang ve diğ., 2007), sağlıklı kimlik gelişimi (Luyckx ve diğ., 2007), saldırganlık (Chen ve diğ., 2000; Joussemet ve diğ., 2008) gibi alanlar üzerinde ebeveynin psikolojik kontrolünün etkisini gösterirken; diğer araştırmalar, çocuğun erken dönemdeki problem

davranışlarının sonraki dönemde ebeveynin psikolojik kontrol kullanımını yordadığını göstermektedir (Albrecht ve diğ., 2007; Saha ve diğ., 2010; Stice ve Barrera, 1995). Ancak ergenin gelişim sürecini açıklamaya yönelik gelişimsel sistemler yaklaşımı (Lerner, 2004) ve ekolojik sistemler yaklaşımı (Bronfenbrenner, 1989) gibi çağdaş görüşler, ebeveyn davranışları ve çocuğun uyumu arasında ebeveyninden çocuğa tek yönlü değil iki yönlü ilişkiler olduğunu ileri sürmektedir. Yazında bu görüşü destekleyen, ebeveynliğin ve çocuğun psikososyal uyum düzeyinin etkileşim içinde olduğunu ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Barber ve diğ., 2005; Kuppens ve diğ., 2009; Soenens ve diğ., 2008a).

1.1.2. ÖZERKLİĞİ DESTEKLEYİCİ EBEVEYNLİK

Özerkliği destekleme, çocukların kişisel değer ve ilgilerini gözeterek kendi kararlarını kendilerinin vermelerini önemseyen bir ebeveynlik özelliği olarak tanımlanmaktadır (Gurland ve Grolnick, 2005). Özerkliği destekleyen ebeveynlerin, çocukların kişisel değer ve ilgileri doğrultusunda karar vermelerine ve inceleme yapmalarına yardımcı oldukları, çocuğun bakış açısını kavrayabildikleri ve kontrolcü teknikleri en az düzeyde kullandıkları belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Joussemet, Landry ve Koestner, 2008).

Ebeveynin özerkliği desteklemesi, izin vericilik ya da ihmalkârlık gibi tutumlarla karıştırılabilmektedir. Ancak özerkliği destekleme uygulaması, çocuğun davranışlarına yönelik gelişimsel olarak uygun ve net sınırlar koyma bileşeni açısından izin verici tutumdan; çocukla yakın ve sıcak bir iletişim kurma bileşeni açısından ihmalkârlıktan farklılaşmaktadır (Grolnick, 2003; Knee ve Uysal, 2010).

Ergenin ebeveyninden algıladığı özerklik desteğine yönelik iki farklı yaklaşım ve kavramsallaştırma olduğu görülmektedir. Bazı araştırmacılar (örn. Silk ve diğ., 2003) ebeveynin özerkliği desteklemesini, *bağımsız işlevselliği özendirme (promotion of independent functioning –PIF,)* yani; ergenin bağımsız olarak düşünmesi ve sonuçta verdiği kararları uygulamasının istenmesi olarak tanımlamaktadır. Ancak özerkliği aileden kopma ve bağımsızlaşma olarak ele alan bu tanımlamadan farklı olarak,

ebeveynin özerklik desteği, *özerk iradeyi destekleme (promotion of volitional functioning- PVF)* olarak da tanımlanmaktadır (örn. Deci ve Ryan, 2000). Görgül bir araştırmada, özerk iradenin desteklenmesi ve bağımsızlığın özendirilmesinin farklı iki uygulama olduğu istatistiksel olarak saptanmış; ergenin sağlıklı ve olumlu gelişimine katkıda bulunan ebeveynlik uygulamasının özerk iradenin desteklenmesi olduğu gösterilmiştir (Soenens, Vansteenkiste, Lens ve diğ., 2007).

1.1.2.1. Özerkliği Destekleyici Ebeveynlikle Bağlantılı Özellikler

Özerkliği destekleyici ebeveynliğe katkıda bulunan kaynaklar konusunda, psikolojik kontrole göre çok daha az sayıda araştırmanın olduğu görülmektedir. Daha önce de değinilen bir araştırmada, laboratuvar ortamındaki bağlamsal ve duruma özgü koşulların, ebeveynin uygulamalarından kontrol ve özerkliği desteklemeyi nasıl etkilediği incelenmiştir (Grolnick ve diğ., 2007). Bu araştırmada, çocuklara verilen başarı testindeki performansta annelerin sorumluluğunun vurgulandığı “yüksek baskı” koşulunda, performans ölçütü belirlenmeyen “düşük baskı” koşuluna göre annelerin özerkliği daha az destekledikleri, daha kontrolcü oldukları saptanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi ebeveynliği belirleyen kritik faktörlerden olduğu düşünülen (Barber ve diğ., 2002; Belsky, 1984) ebeveynin kişilik özellikleri ile özerkliği destekleme uygulaması arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Bu uygulamanın kaynağı olabilecek kişilik özellikleri, psikolojik kontrol ve özerkliği desteklemenin istatistiksel olarak birbirinin tersi yapılar olduğunu gösteren araştırmalardan (örn. Soenens, Vansteenkiste ve Sierens, 2009) hareketle belirlenebilir. Bu doğrultuda, psikolojik kontrolü pozitif yönde yordayan özelliklerin, özerkliği destekleme uygulamasını tersi yönde yordayacağı beklenebilir. Ancak bahsedildiği gibi bu konuda herhangi bir görgül araştırmaya ulaşılamamıştır.

1.1.2.2. Özerkliği Destekleyici Ebeveynlik ve Ergenin Uyum Davranışları Arasındaki İlişkiler

Özerkliği destekleyici ebeveynliğin olumlu gelişimsel sonuçlarla ilişkisi tutarlı olarak gösterilmektedir. Örneğin; annelerinden yüksek düzeyde özerklik desteği algılayan

üniversite öğrencilerinin daha çok olumlu sosyal davranış sergiledikleri (Roth, 2008), daha olumlu kendilik algısına sahip oldukları gösterilmiştir (Silk ve diğ., 2003; Soenens, Vansteenkiste ve Sierens, 2009) Ek olarak annenin özerkliği destekleyici tarzda yaklaşımlarının Rusya, Çin, Amerika gibi farklı kültürlerden ergenlerin psikolojik ve duygusal iyi oluş düzeyleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Chirkov ve Ryan, 2001; Vansteenkiste ve diğ., 2005; Wang ve diğ., 2007). Bunların yanında, özerkliği destekleyici ebeveynliğin, ergenin başarısı üzerindeki etkileri konusunda görece fazla sayıda araştırma yürütüldüğü görülmektedir. Özerkliği destekleyen ebeveynlerin, okul sorumluluklarının yerine getirilmesi için baskıcı ve kontrolcü teknikleri kullanmak yerine çocukla iletişimlerinde okulla ilgili sorumlulukların önemine yönelik açıklamalar yapma, okulla ilgili eylemlerinde seçim hakkı tanıma, çocuğun okul ortamındaki problemlerini kendi kendine çözmesini cesaretlendirme gibi yolları kullandıkları bilinmektedir (Grolnick, 2009; Wong, 2008). Söz konusu tarzdaki ebeveynlik tutumlarının, çeşitli kültürlerden çocuk ve ergenlerde, öğrenmeye yönelik içsel motivasyon geliştirme (Black ve Deci, 2000; Chirkov ve Ryan, 2001; Kındap, 2011; Soenens ve Vansteenkiste, 2005; Vansteenkiste ve diğ., 2005), akademik başarı ve okul ortamına uyum (Wang ve diğ., 2007), laboratuvar ortamında verilen başarı görevlerinde yüksek performans gösterme (Fei-Yin Ng, Kenny-Benson ve Pomerantz, 2004) ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yukarıda ergenin psikososyal uyumu ya da uyumsuzluğu ile ilgili ebeveynlik uygulamaları ve bu ebeveynlikleri belirleyen kişilik özelliklerine yönelik yazın özetlenmiş ve bu yazından hareketle iki temel amaç belirlenmiştir. Amaçlardan biri, özerkliği destekleyici ve engelleyici yani benliği geliştirici ve baskılayıcı kontrol içeren ebeveynliğin kaynağı olabilecek ebeveyn özelliklerinin belirlenmesidir. Bu amaçla; iki ebeveynliğin öncülleri olarak, annenin empati düzeyi, mükemmeliyetçilik eğilimi, dünya ve gelecek hakkındaki endişesi ve çocuğa yönelik ayrılma kaygısı ele alınmıştır. Ebeveyne ait bu kişilik özellikleri ve bilişler, metin içinde ilerleyen bölümlerde “kişisel özellikler” adıyla ele alınmıştır. Diğer amaç ise bu iki ebeveynlik uygulamasının ergenin uyumuyla ilişkisini ortaya koymaktır. Yazında psikolojik kontrol, ergenlerin

içselleştirme ve dışsallaştırma sorun davranışlarıyla, özerkliği destekleme ise olumlu gelişim ve uyum davranışlarıyla ilişkilendirilmektedir ve daha önce de belirtildiği gibi bazı araştırmacılar (örn. Barber, 1996; Kındap ve diğ., 2008; Rogers ve diğ., 2003), ebeveynlik uygulamalarının sonuçlarının ergenin cinsiyeti açısından farklılaşabileceğine işaret etmektedir. Bu nedenle ebeveynlik uygulamaları ve ergenin uyum değişkenleri arasındaki ilişkiler kız ve erkek ergenler için ayrı ayrı ele alınmıştır. Ergenin uyum değişkenleri olarak; akademik yeterlik algısı, olumlu ve olumsuz özellikleri olan arkadaşlık niteliği, saldırganlık ve yalnızlık düzeyi incelenmiştir. Ailenin ya da ebeveynin yordanan değişkenle ilişki gösteren sosyodemografik özellikleri de istatistiksel olarak kontrol edilmiştir. Bu bağlamda irdelenmesi amaçlanan ilişkiler için aşağıdaki araştırma soru ve hipotezleri oluşturulmuştur.

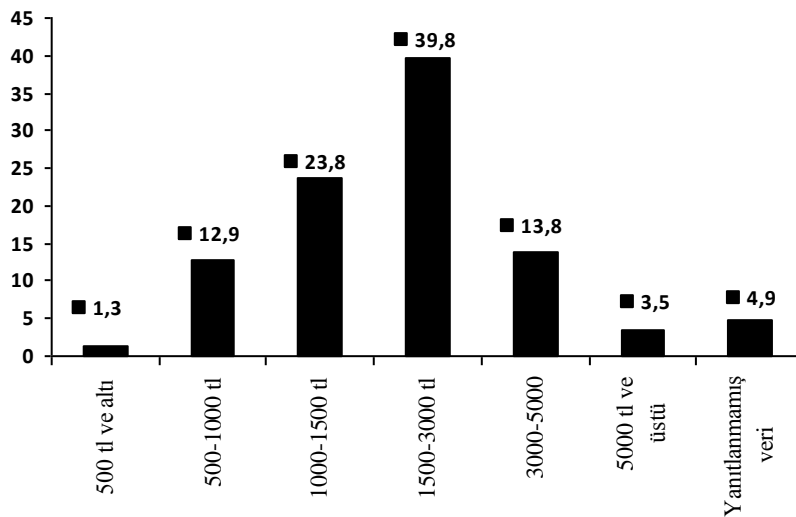
1. Empati becerisi, mükemmeliyetçilik, gelecek endişesi ve ayrılık kaygısı değişkenleri, annenin psikolojik kontrol ve özerkliği destekleme uygulamalarını yordamakta mıdır?
2. Annelerin psikolojik kontrol uygulamaları; kız ve erkek ergenlerin saldırganlık ve yalnızlık düzeylerini ve olumsuz arkadaşlık niteliğini pozitif yönde; akademik yeterlik algısını ve olumlu arkadaşlık niteliğini negatif yönde yordayacaktır.
3. Annelerin özerk iradeyi destekleme uygulamaları; ergenlerin saldırganlık ve yalnızlık düzeylerini ve olumsuz arkadaşlık niteliğini negatif yönde, akademik yeterlik algısını ve olumlu arkadaşlık niteliğini pozitif yönde yordayacaktır.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

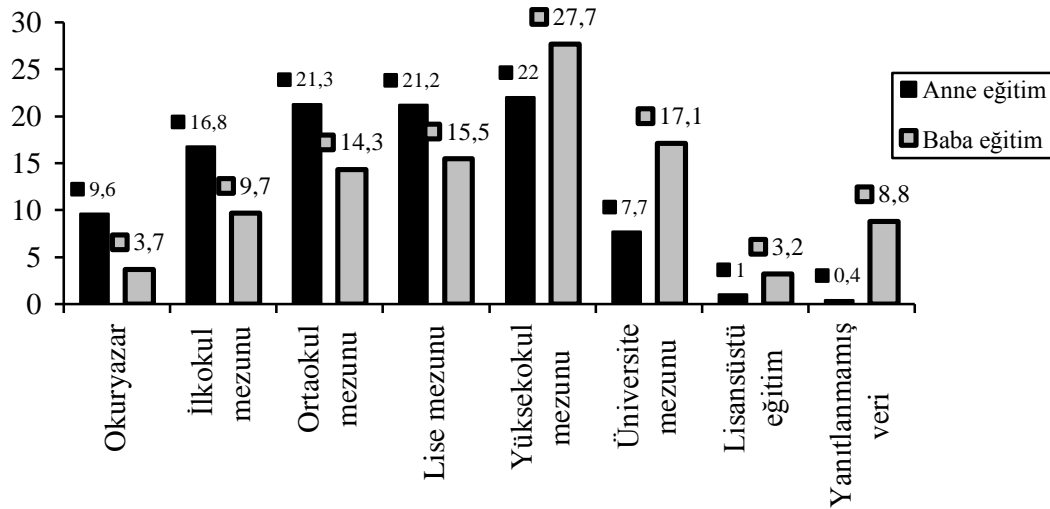
2.1. ÖRNEKLEM

Bu tez çalışmasına “Özerkliği Destekleyici Anne Babalık Davranışları ile Ergen İşlevselliği İlişkisinde Kendini Düzenlemenin Aracı Rolü” başlıklı proje (Sayıl ve Kındap, 2009) örnekleminde anne babası evli olan ergenler ve anneleri alınmıştır. Araştırmaya Ankara şehir merkezinde devlete ait bir düz lise ve iki Anadolu lisesinde 9., 10. ve 11. sınıflara devam eden 595 genç ve onların anneleri katılmıştır. Ergenlerin %57’si (341 ergen) kız, % 43’ü (254 ergen) erkektir. Ergenlerin %56’sı (334 ergen) 9. sınıfa, %27’si (163 ergen) 10. sınıfa ve % 16’sı (98 ergen) 11. sınıfa devam etmektedir. Araştırmaya katılan annelerin yaş dağılımları 32-65 arasında olup, yaş ortalaması 41’dir (S = 4.72). Örnekleme oluşturan annelerin %51’i çalışmaktadır. Ailelerin aylık toplam gelir düzeylerine göre dağılımları Şekil 2.1.’de gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Katılımcıların aylık toplam gelir miktarına göre dağılımı (% olarak)

Anne ve babaların eğitim düzeyi, 7 dereceli (1 okur yazar - 7 lisansüstü eğitim) bir ölçek üzerinden değerlendirilmiş; anne eğitim düzeyinin ortalaması 4.56 (S = 1.48), baba eğitim düzeyinin ortalaması ise 5.30 (S = 1.51) olarak bulunmuştur. Anne ve babaların eğitim düzeylerine göre dağılımı Şekil 2.2’de verilmiştir.

Şekil 2.2. Anne ve babaların eğitim düzeyine göre dağılımları (% olarak)

2.2.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1. Psikolojik Kontrol: Annenin uyguladığı psikolojik kontrol düzeyini belirlemek amacıyla Barber ve diğerleri (2007) tarafından farklı kültürlerden katılımcılar üzerinde geliştirilen *Psikolojik Kontrol Ölçeği (Psychological Control Questionnaire)* kültürlerarası formu kullanılmıştır. Toplam 8 maddeden oluşan ölçek 4 derece üzerinden değerlendirilmektedir (örnek madde; “Eğer beni utandıracak bir şey yaparsa, onu görmezden gelmeye çalıştığım olur”; 1= hiç yapmam, 4= her zaman yaparım). Ölçekten elde edilen yüksek puan anne ya da babanın psikolojik kontrol uygulamalarının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek hem ergenler hem de anne babalar tarafından doldurulabilmektedir. Bu araştırmada hem ortak yöntem hatasını engellemek hem de psikolojik kontrolün daha geçerli ölçümünü elde etmek amacıyla, ergen ve anne bildirimlerine dayalı puanlardan birleşik puan elde edilerek bir “psikolojik kontrol” puanı oluşturulmuştur.

Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının, Barber ve diğerleri (2007) tarafından farklı kültürlerde anne formu için .83 - .88 arasında değiştiği bulunmuştur. Sayıl ve Kındap (2010) tarafından yapılan Türkçeye uyarlama çalışmasına göre ergenin anne için bildiriminde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .89, annenin kendi bildiriminde .86'dır. Bu araştırma örneklemini kapsamında ölçeğin ergenin anne için bildiriminde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .86, annenin kendi bildirimi için .74'tür.

2.2.2. Özerkliği Destekleme: Kendini belirleme kuramı çerçevesinde ele alınan ebeveynin özerkliği destekleme davranışları, Grolnick, Ryan ve Deci (1991) tarafından geliştirilen *Çocukların Ebeveyn Algısı Ölçeği'nin (Children's Perceptions of Parents Scale)* Soenens, Vansteenkiste, Lens ve diğerleri (2007) tarafından gözden geçirilmiş formunun “Özerk İradeyi Destekleme (*promotion of volitional functioning- PVF*)” alt boyutu ile ölçülmüştür. Bu boyut orijinalinde 8 maddeden oluşmakta ve 5 dereceli Likert üzerinden değerlendirilmektedir (örnek madde; “Anne/babam yapmak istediğim şeyleri benim planlamama izin verir”; 1= kesinlikle katılmıyorum, 5= kesinlikle katılıyorum). Ölçekten alınan puandaki artış, ebeveynin ergenin özerkliğini yüksek düzeyde desteklediği anlamına gelmektedir. Ölçek hem ergen hem de ebeveyn tarafından yanıtlanabilmektedir. Araştırmada özerkliği destekleme için de ergen ve anne bildirimlerine dayanan ölçek puanlarından oluşturulan birleşik puan kullanılmıştır.

Orijinal çalışmada özerk iradeyi destekleme alt ölçeğinin anne formu için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .79 olarak bulunmuştur (Soenens, Vansteenkiste, Lens ve diğ., 2007). Türkçeye uyarlama çalışmasında Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ergenin anne ve baba için bildiriminde sırasıyla .80 ve .81, annenin kendi bildiriminde .75 olarak belirlenmiştir (Kındap, 2011). Ancak aynı araştırmacı tarafından, ölçekte yer alan “bazı şeyleri kendi istediği gibi yapmam konusunda ısrarcıdır.” maddesi (ters madde) çıkartıldığında Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının sırasıyla .83, .85 ve .76'ya yükseldiği saptanmıştır. Bu nedenle bu araştırmada da söz konusu madde çıkarılarak ölçeğin 7 maddesi kullanılmıştır. Araştırma örneklemini kapsamında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları ergenin anne için bildirdiği formda .70, annenin kendi bildirimi olan formda .78'dir.

2.2.3. Empati: Annenin empati becerisi, *Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (Interpersonal Reactivity Index)* ile ölçülmüştür (Davis, 1983). Orijinal ölçek her biri 7 maddelik 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu araştırmada “Empati” (örnek madde; ”Birinin azarlandığını ya da alaya alındığını gördüğümde ona yardım etmek isterim”) ve “Başkalarının Bakış Açısını Alma” (örnek madde; “Birine çok kızdığımında bile onun neler hissettiğini anlamaya çalışırım”) alt ölçekleri kullanılmıştır. İki alt ölçek toplam 14 maddeden oluşmaktadır ve 5 dereceli Likert üzerinden değerlendirilmektedir (1= hiç katılmıyorum, 5= tamamen katılıyorum). Ölçekten elde edilen puanının yüksek olması, kişinin empati becerisinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçek Türkiye’de daha önce Bayraktar, Sayıl ve Kumru (2009) tarafından kullanılmıştır. Araştırmacıların lise ve üniversite örneklemleri üzerinden elde ettikleri Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı; empati alt boyutu için .75, başkalarının bakış açısını alma” alt boyutu için .78’dir. Araştırma kapsamında iki alt ölçek de kullanılmış ve ölçeğin toplam puanı için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı.75 olarak bulunmuştur.

2.2.4. Uyumlu ve Uyumsuz Mükemmeliyetçilik: Annelerin mükemmeliyetçilik özellikleri *Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği (Frost Multidimensional Perfectionism Scale)* ile ölçülmüştür (Frost ve diğ., 1990). Hem anne babalar hem çocukları tarafından cevaplanabilir nitelikteki ölçek, “Hatalara Aşırı Dikkat” (*Concern over Mistakes*), “Davranışlardan Şüphe Duyma” (*Doubts about Actions*), “Ebeveyn Beklentisi” (*Parental Expectation*), “Ebeveyn Eleştiriselliği” (*Parental Criticism*), “Organizasyon” (*Organization*) ve “Kişisel Standartlar” (*Personal Standard*) alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçek toplam 35 madde içermekte ve 5 dereceli Likert üzerinden değerlendirilmektedir (örnek madde; “Eğer birisi bir işi benden daha iyi yaparsa, kendimi o işte tamamen başarısız hissederim”; 1= hiç katılmıyorum, 5= tamamen katılıyorum). Ölçekten alınan puanın yüksek olması, bireyin mükemmeliyetçi kişilik özelliğine daha fazla sahip olduğu anlamına gelmektedir. Mevcut yazın kapsamında yaygın olarak önerilen şekilde (örn. Bieling ve diğ., 2004) ölçek, uyumlu ve uyumsuz mükemmeliyetçilik olarak iki alt boyutlu kullanılmıştır; Uyumsuz mükemmeliyetçilik hatalara aşırı dikkat ve davranışlardan şüphe duyma alt ölçeklerinden; uyumlu mükemmeliyetçilik boyutu ise kişisel standartlar ve organizasyon alt ölçeklerinden oluşturulmaktadır.

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlamasının yapıldığı çalışmada (Sayıl, Kındap, Bayar, Kurt ve Tığrak, *baskıda*) uyumlu mükemmeliyetçilik olarak tanımlanan kişisel standartlar ve organizasyon alt ölçeklerinin maddeleri aynı faktör altında yük almıştır. Bu nedenle mevcut araştırmada da bu faktör uyumlu mükemmeliyetçilik olarak kullanılmıştır. Uyumsuz mükemmeliyetçilik boyutu ise önerilen şekilde hatalara aşırı dikkat ve davranışlardan şüphe duyma alt boyutları kullanılarak ölçülmüştür.

Ölçeğin orijinalinin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları hatalara aşırı dikkat alt boyutu için .88, kişisel standartlar alt boyutu için .83, davranışlardan şüphe duyma alt boyutu için .77, ve organizasyon alt boyutu için .93 olarak hesaplanmıştır (Frost ve diğ., 1990). Türkiye'de yapılan geçerlik güvenirlik çalışması sonuçlarına göre ölçeğin anne formu için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları hatalara aşırı dikkat alt boyutu için .81, organizasyon/kişisel standartlar alt boyutu için .82, davranışlardan şüphe duyma alt boyutu için .68 olarak bulunmuştur (Sayıl ve diğ., *baskıda*). Bu araştırma örneklemini kapsamında ölçeğin hem uyumlu mükemmeliyetçilik hem de uyumsuz mükemmeliyetçilik boyutları için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .82'dir.

2.2.5. Gelecek Endişesi: Annenin geleceğe ve dünyaya ilişkin endişelerini belirlemek amacıyla Gurland ve Grolnick (2005) tarafından geliştirilen *Dışarıdaki Dünya Ölçeği* (*The World Out There*) kullanılmıştır. “Endişe” (*wory*), “Kaynakların Kıtlığı” (*scarcity*) ve “İstikrarsızlık” (*instability*) alt ölçeklerinden oluşan ölçek toplam 11 maddedir ve 6 dereceli Likert üzerinden değerlendirilmektedir (örnek madde; “Günümüzde çocukların karşı karşıya olduğu tehlikeleri düşündükçe endişelenirim.”; 1= hiç katılmıyorum, 6= tamamen katılıyorum). Ölçek puanındaki artış annenin geleceğe ve dünyaya yönelik kaygısının yoğunlaştığı anlamına gelmektedir.

Ölçeği geliştiren araştırmacılar tarafından Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının endişe boyutu için .81, kaynakların kıtlığı için .89 ve istikrarsızlık alt boyutu için .74 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasının yapıldığı çalışmanın bulgularına göre Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları endişe için .54, kaynakların kıtlığı için .61 ve istikrarsızlık için .72'dir (Sayıl ve diğ., *baskıda*). Araştırma kapsamında, ölçeğin toplam

puanı kullanılmıştır ve araştırma örneklemi için tüm ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .76'dır.

2.2.6. Ebeveynin Ergenden Ayrılma Kaygısı: Annenin çocuğundan ayrılma konusundaki kaygısı, Hock, Elberly, Bartle-Haring, Ellwanger ve Widaman (2001) tarafından geliştirilen *Ebeveynin Ergenden Ayrılma Kaygısı Ölçeği (Parents of Adolescents Separation Anxiety Scale)* ile ölçülmüştür. 35 maddeden oluşan ve 5 dereceli Likert üzerinden değerlendirilen (1= hiç katılmıyorum, 5= tamamen katılıyorum) ölçekte, “Ergenin Uzaklaşmasından Duyulan Kaygı” (*Anxiety about Adolescent Distancing*) ve “Güvenli Üs Rolünden Memnuniyet” (*Comfort with Secure Base Role*) olmak üzere iki alt boyut bulunmaktadır. Ergenin uzaklaşmasından duyulan kaygı alt ölçeği (örnek madde; “Çocuğumun evden tamamen ayrılmasından sonra yaşantımın nasıl olacağını düşünmekten bile korkuyorum”), ergenin, akranları veya diğer yetişkinlerle kurduğu yakın ilişkilerindeki ve kendine güven duygusundaki artıştan kaynaklanan bağımsızlaşması durumuna, ebeveynin gösterdiği kaygıyı yansıtmaktadır. Araştırma kapsamında sadece ergenin uzaklaşmasından duyulan kaygı alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçekten alınan puandaki artış, ebeveynin ergenin bağımsızlaşmasından duyduğu kaygının da arttığı anlamına gelmektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasında Promax rotasyon tekniği kullanılarak yapılan temel bileşenler analiziyle değerlendirilmiş ve hem anne hem baba raporunda yük almayan maddelerin çıkarılmasıyla orijinal ölçeğe benzer iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir (Sayıl ve diğ., *baskıda*) Bu tez araştırmasında bu doğrultuda orijinalinde 21 maddeden oluşan ergenin uzaklaşmasından duyulan kaygı boyutunun 15 maddesi kullanılmıştır. Türkçe form için söz konusu alt ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .84, araştırma örnekleminde ise .82'dir.

2.2.7. Arkadaşlık Niteliği: Ergenin arkadaş ilişkilerinin niteliğini belirlemek için Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) tarafından geliştirilen “Arkadaşlık Niteliği Ölçeği” (*Friendships Qualities Scale*) kullanılmıştır. Bu ölçekte “Olumlu Arkadaşlık Niteliği” ve “Olumsuz Arkadaşlık Niteliği” olmak üzere 2 alt boyutu kapsayan 23 madde

bulunmaktadır. Ölçek 5 dereceli Likert üzerinden değerlendirilmektedir (Olumlu arkadaşlık niteliği alt boyutu için örnek madde; “Arkadaşım ya da ben iyi bir iş yaptığımızda, birbirimiz adına mutlu oluruz.” Olumsuz arkadaşlık niteliği alt boyutu için örnek madde; “Arkadaşım kavga ettiğimiz zamanlar olur.”; 1= hiç doğru değil, 5= çok doğru). Ölçekten alınan yüksek puan, ergenin olumlu ya da olumsuz arkadaşlık niteliği algısının yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin orijinal formunun olumlu arkadaşlık niteliği alt ölçeği için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .89, olumsuz arkadaşlık niteliği ölçeği için .75'tir (Bukowski ve diğ., 1994). Ölçeği Türkçeye uyarlama çalışmasında, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları; olumlu arkadaşlık niteliği ölçeği için .93, olumsuz arkadaşlık niteliği ölçeği için .72 olarak bulunmuştur (Sayıl, Kumru, Bayraktar, Demir, Kındap ve Öztürk, 2008). Araştırma örneklemini için olumlu ve olumsuz arkadaşlık niteliği alt ölçeklerinin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .94 ve .75'tir.

2.2.8. Saldırganlık: Ergenlerin sosyal ilişkilerindeki saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla Crick (1996) tarafından geliştirilen *Çocukların Sosyal Davranış Ölçeği (Children's Social Behavior Scale)* kullanılmıştır. Orijinal ölçek “İlişkisel Saldırganlık” (relational aggression), “Fiziksel Saldırganlık” (overt aggression) ve “Olumlu Sosyal Arkadaşlık” alt boyutlarını kapsayan 15 maddeden oluşmakta ve 7 derece (1= hiçbir zaman, 7= her zaman) üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, ergenin o davranışı yüksek düzeyde sergilediğine işaret etmektedir. Bu çalışmada ölçeğin fiziksel saldırganlık (örnek madde; “Diğer çocukları itmekle ya da dövmele tehdit ederim”) ve ilişkisel saldırganlık (örnek madde; “Bir arkadaşıma sinirlendiğimde diğer çocukların onunla oynamasını engellemeye çalışırım”) olmak üzere toplam 11 maddeden oluşan iki alt boyutunun toplam puanı, saldırganlık ölçeği olarak kullanılmıştır.

Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ilişkisel saldırganlık için .83, fiziksel saldırganlık için .94 olarak bulunmuştur. Türkçeye uyarlama çalışması Kındap (2011) tarafından yapılmış olup, saldırganlık alt ölçeklerinin Cronbach Alfa iç tutarlık

katsayıları; ilişkisel saldırganlık için .80 ve fiziksel saldırganlık için .89 olarak belirlenmiştir. Araştırma örneklemini kapsamında ilişkisel ve fiziksel saldırganlık alt boyutlarının Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı sırasıyla .76 ve .85'tir.

2.2.10. Yalnızlık: Kişinin algıladığı yalnızlık düzeyini belirlemek amacıyla klinik ve klinik olmayan gruptaki gençler ve yetişkinler için geliştirilen *UCLA Yalnızlık Ölçeği* kullanılmıştır (Russell, Peplau ve Cutrona, 1980). Ölçek, sosyal ilişkilerden alınan doyumunu değerlendiren 20 maddeden oluşmakta ve 4 derece üzerinden değerlendirilmektedir (örnek madde; “Kendimi grup dışına itilmiş hissediyorum”; 1= hiç yaşamam, 4= sık sık yaşarım). Alınan yüksek puan, kişinin yüksek düzeyde yalnızlık hissettiğine işaret etmektedir.

Ölçeğin orijinalinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .94 olarak bulunmuştur (Russell ve diğ., 1980). Ülkemizde ölçeğin geçerlik-güvenirlik çalışması Demir (1989) tarafından 18-51 yaş grubundaki klinik ve klinik olmayan örneklem üzerinde yapılmış; Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .96, beş hafta arayla uygulanan test-tekrar test güvenirlik katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur. Araştırma örneklemini kapsamında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .90'dır.

2.2.10. Akademik Yeterlik: Ergenlerin akademik işlevselliklerini belirlemek için, okulla ilgili motivasyonu ve davranışsal düzeyde okul başarısını bütüncül biçimde ele alan ve Roeser, Midgley ve Urdan (1996) tarafından geliştirilen “*Okulun Psikolojik Çevresi*” (*Perceptions of the School Psychological Environment*) ölçeği kullanılmıştır. Ölçek toplam 41 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışmada kişinin akademik başarı alanındaki yeterlik algısını ölçen 7 maddelik “Akademik Yeterlik” alt boyutu kullanılmıştır (örnek madde; “Dersler zor olsa bile öğrenebilirim”; 1= hiç doğru değil, 5= çok doğru). Ölçekten alınan puanın yükselmesi, ergenin kendini akademik alanda daha yeterli hissettiği anlamına gelmektedir.

Orijinal ölçeğin akademik yeterlik alt boyutunun Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .89, Türkçeye uyarlama çalışması bulgularına göre .86 (Sayıl ve diğ., 2008) ve araştırma örnekleminde .87'dir.

2.2.11.Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmaya katılan annelerin yaş, cinsiyet, çalışma durumu, mesleği, medeni durumu, eşlerinin mesleği, yaşı ve eğitim durumu, sahip olunan çocuk sayısı ve çocukların yaşları, gelir düzeyi, öznel sosyoekonomik düzey algısı, yaşam memnuniyeti gibi sosyoekonomik özellikleri hakkında bilgi edinmek amacıyla uygulanmıştır.

2.3. İŞLEM

Araştırmanın verilerini daha önce sözü edilen proje (Sayıl ve Kındap, 2009) kapsamında toplanan verilerin bir kısmı oluşturmaktadır Proje araştırmasının yürütülmesi için M.E.B.'den gerekli izin alındıktan sonra okullarla görüşülmüş ve uygulamalar oluru alınan okullarda; okul idaresinin uygun gördüğü sınıf ve ders saatlerinde gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın ilk günü öğrencilere araştırmanın kapsamıyla ilgili bilgi verilmiş ve veli bilgilendirme-onam formu ve anne ve babanın yanıtlayacağı ölçek formları iki ayrı zarf içinde öğrenciler aracılığıyla evlere gönderilmiştir. Yaklaşık iki hafta içinde yine kapalı zarfla dönen anne ve baba formları sınıftan sorumlu öğretmen, rehber öğretmen ve/veya sınıf başkanı yardımıyla geri alınmıştır. Araştırmanın örneklemini, imzalı onam formu gönderen anneler ve onların çocukları oluşturmaktadır.

Çalışmada ergen uygulamaları sınıf ortamında toplu olarak gerçekleştirilmiş, öncelikle uygulamayla ilgili yönerge verilmiş daha sonra kimliklerinin gizli kalacağı ve gönüllülüğün esas alındığı belirtilmiştir. Öğrencilerden kişisel bilgi formuna isim yazmamaları fakat kendisine ait formları ve anne formlarını birleştirebilmek için öğrenci numaralarını belirtmeleri istenmiştir. Uygulamalar farklı günlerde 40'ar dakikalık üç ayrı oturumda gerçekleşmiş ve uygulamalar sırasında öğretmenlerin sınıf dışında bulunmasına özen gösterilmiştir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Giriş bölümünde de belirtildiği gibi araştırmanın iki amacından biri, özerkliği destekleyici ve engelleyici ebeveynliğin kaynakları/öncülleri olabilecek ebeveyn özelliklerinin belirlenmesidir. İkinci amaç ise söz konusu özerkliği destekleyici ve engelleyici ebeveynlik uygulamalarının, ergenin psikososyal uyumu ve akademik yeterliğiyle ilişkisini incelemektir.

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan sorulara cevap aramak amacıyla verilere uygulanan istatistik analizlerden elde edilen bulgular ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Öncelikle araştırma kapsamında kullanılacak olan verinin istatistiksel temizleme işleminden söz edilmiş, daha sonra araştırmada ele alınan değişkenlerle ilgili betimleyici istatistiklere yer verilmiştir. Bu ön analizlerin ardından, araştırmanın soru ve hipotezlerine yönelik analizlerden elde edilen bulgular sunulmuştur.

3.1. VERİ TEMİZLEME İŞLEMİ

Araştırmanın amacı doğrultusunda sözü edilen araştırma projesinin anne-ergen çiftinden elde edilen veriler analize alınmıştır. Buna göre araştırmanın ilk örnekleme, anne babası evli olan ergenler ve annelerinden oluşan 647 kişi olarak belirlenmiştir. Analizlerin öncesinde katılımcıların ölçek maddelerinden bazılarını boş bırakmaları nedeniyle oluşan kayıp değerler incelenmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerdeki maddelerin en az üçte ikisine yanıt veren katılımcılar araştırmaya dâhil edilmiştir. Belirlenen bu ölçütü karşılayamayan 41 katılımcıya ait veriler analiz dışı bırakılmıştır.

Bunların yanında temel analizlere başlamadan önce örneklem genelinde araştırmada kullanılan bütün değişkenlerin z-puanları incelenmiş, +4 ve -4'ün üzerindeki değerlere sahip olan 11 katılımcı analize dâhil edilmemiştir. Tüm bu aşamalardan sonra 647 anne-ergen çiftinden oluşan araştırma örnekleme 595 kişiye düşmüş ve tüm analizler bu örneklem üzerinden yürütülmüştür.

3.2.ARAŞTIRMANIN BETİMSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Bu bölümde, ergen ve anne bildirimlerinden oluşan ebeveynlik uygulamalarını, annelerin özelliklerini, ergenlerin okul başarılarını, arkadaşlık ilişkilerini ve psikososyal uyumunu ölçen değişkenler üzerinde ergenin cinsiyeti açısından yapılan karşılaştırmalı analizlere yer verilmektedir. Daha sonra da bu araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelendiği korelasyon analizlerine ilişkin bulgular sunulmuştur.

3.2.1. Ebeveynlik Uygulamaları ve Ergenin Uyum Değişkenleri ile İlgili Cinsiyet Farklılıkları

Annelerin özerkliği destekleme ve psikolojik kontrol uygulamaları ile ergenin psikososyal uyum değişkenlerinin cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Anova Analizleri ile incelenmiştir. I. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır. Özerkliği destekleme için yapılan ANOVA analizi sonucu anlamlı değildir, $F(1, 591) = 3.59, p > .025$. Psikolojik kontrol için yapılan ANOVA analizi sonucunun anlamlı olduğu görülmektedir, $F(1, 591) = 5.84, p < .025$. Buna göre cinsiyetin psikolojik kontrol üzerindeki temel etkisi anlamlı olup; erkek ergenlerin annelerinin psikolojik kontrol puanları, kızlara göre anlamlı olarak daha yüksektir (bkz. Tablo 3.1).

Ergenin uyum değişkenlerinin analiz sonuçlarına göre (bkz. Tablo 3.1); akademik yeterlik ($F(1, 591) = 21,59, p < .01$), yalnızlık ($F(1, 591) = 6,16, p < .01$), saldırganlık ($F(1, 591) = 14,99, p < .01$), olumlu arkadaşlık niteliği ($F(1, 591) = 126.06, p < .01$) ve olumsuz arkadaşlık niteliği ($F(1, 591) = 19.11, p < .01$) olmak üzere tüm uyum değişkenleri için yapılan ANOVA analizi sonuçlarının anlamlı olduğu görülmüştür. Kız ergenler erkek ergenlere göre anlamlı olarak daha yüksek akademik yeterlik algısına ve daha olumlu arkadaşlık niteliğine sahip olmakla beraber daha yüksek yalnızlık puanlarına sahiptirler. Erkek ergenler ise kızlara göre daha yüksek saldırganlık puanına ve daha olumsuz arkadaşlık niteliğine sahiptir.

Tablo 3.1. Annenin Ebeveynlik Uygulamaları ve Ergenin Uyum Değişkenlerinin Cinsiyete Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

	Kız (n = 341)		Erkek (n = 254)		F (1, 591)
	Ort.	S	Ort.	S	
<i>Ebeveynlik Uygulamaları</i>					
Psikolojik Kontrol	1.29	.30	1.35	.33	5.84*
Özerkliği Destekleme	4.03	.43	3.96	.42	3.59
<i>Ergenlerin Uyum Değişkenleri</i>					
Akademik Yeterlik	3.89	.74	3.56	.79	27.50**
Yalnızlık	2.43	.28	2.37	.34	6.16**
Saldırganlık	1.91	.72	2.16	.86	14.99**
Olumlu arkadaş niteliği	4.32	.55	3.73	.73	125.06**
Olumsuz arkadaş niteliği	1.98	.78	2.27	.80	19.11**

* $p < .025$, ** $p < .01$

3.2.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi

Ön analizlerin bu kısmında, ebeveynlik uygulamaları ve bu uygulamalarının öncülü olabileceği düşünülen annenin kişisel özellikleri arasındaki ilişkiler, Pearson korelasyonu ile incelenmiştir. Daha sonra ergenin psikososyal uyum göstergeleri ve ebeveynlik uygulamaları arasındaki ilişkiler elde edilen cinsiyet farklılıkları nedeniyle kız ve erkek ergenler için ayrı ayrı olmak üzere yine Pearson korelasyonu ile incelenmiştir.

3.2.2.1. Annenin Ebeveynlik Uygulamaları ve Kişisel Özellikleri Arasındaki Korelasyonlar

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre; annelerin psikolojik kontrol ile özerkliği destekleme puanları arasında beklendiği gibi negatif yönde bir korelasyon ($r = -.41$) elde edilmiştir (bkz. Tablo 3.2).

İki temel ebeveynlik uygulaması olan psikolojik kontrol ve özerkliği destekleme ile annelerin bu davranışlarının kaynağı olabileceği öngörülen bazı kişisel özellikler arasındaki korelasyonlar şöyledir (bkz. Tablo 3.2); **Psikolojik kontrol**, annenin empati düzeyi ile negatif yönde, uyumsuz mükemmeliyetçilik özelliğiyle pozitif yönde

ilişkilidir. Annelerin diğer özellikleriyle psikolojik kontrol uygulamaları arasındaki korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Diğer ebeveynlik uygulaması olan **özerkliği destekleme**; annenin empati düzeyi, uyumlu mükemmeliyetçilik ve gelecek endişesi ile pozitif yönde; uyumsuz mükemmeliyetçilik ile negatif yönde ilişkilidir. Özerkliği destekleme uygulaması ve annenin ayrılık kaygısı arasındaki korelasyon istatistiksel olarak anlamlı değildir.

3.2.2.2. Annenin Ebeveynlik Uygulamaları ve Ergenlerin Uyum Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

İki temel ebeveynlik uygulaması ile ergenlerin bazı uyum göstergeleri arasındaki korelasyonlara göre (bkz. Tablo 3.3), annelerin uyguladığı psikolojik kontrol, hem kız ergenlerde saldırganlık, yalnızlık ve olumsuz arkadaşlık niteliği ile pozitif yönde, akademik yeterlik algısıyla negatif yönde ilişkilidir. Psikolojik kontrol ile kız ergenlerin olumlu arkadaşlık nitelikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Annelerin özerkliği destekleme uygulamaları kızlarda saldırganlık, yalnızlık ve olumsuz arkadaşlık niteliği ile negatif yönde; akademik yeterlik algısı ve olumlu arkadaşlık niteliği ile pozitif yönde bir korelasyon göstermektedir. Erkek ergenlerde de psikolojik kontrol, saldırganlık, yalnızlık ve olumsuz arkadaşlık niteliği ile pozitif yönde ilişkilidir. Erkek ergenlerin diğer uyum değişkenleri ve psikolojik kontrol arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmamaktadır. Annelerin özerkliği destekleme uygulamaları erkek ergenlerin akademik yeterlikleri ve olumlu arkadaşlık niteliği ile pozitif yönde; saldırganlık düzeyi ile negatif yönde korelasyon göstermektedir.

Tablo 3.2. Ebeveynlik Uygulamaları, Annenin Kişisel Özellikleri ve Bazı Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.Özerkliği destekleme	-	-.41**	.31**	.12**	-.04	.12**	-.14**	.05	-.03	.02	.03
2.Psikolojik kontrol		-	-.11*	-.07	.05	-.07	.10*	-.05	-.10*	-.01	-.05
3. Empati			-	.14**	.05	.32**	-.02	.01	-.05	-.01	-.06
4. Gelecek endişesi				-	.26**	.22**	.13**	-.08*	.20**	-.27**	-.19**
5.Ayrılık kaygısı					-	.15**	.37**	-.10*	.25**	-.22**	-.25**
6. Uyumlu mükemmeliyetçilik						-	.12**	-.09*	-.01	-.10*	-.15**
7. Uyumsuz mükemmeliyetçilik							-	.02	.20**	-.07	-.09*
8. Annenin yaşı								-	.04	.14**	.19**
9. Ergenin yaşı									-	-.25**	-.11**
10. Aylık toplam gelir										-	.52**
11. Annenin eğitim düzeyi											-

* $p < .05$, ** $p < .01$.

3.2.2.3. Annenin Ebeveynlik Uygulamaları, Ergenlerin Uyum Değişkenleri ve Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Araştırmanın ileri analizlerinde (regresyon analizleri) istatistiksel olarak kontrol edilmesi gereken değişkenleri belirlemek amacıyla ebeveyn ve ergene ait değişkenler ile sosyodemografik değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Ele alınan demografik değişkenler annenin ve ergenin yaşı, eve giren aylık gelir miktarı ve annenin eğitim düzeyidir (bkz. Tablo 3.2). Buna göre psikolojik kontrol; ergenin yaşı ile negatif yönde ilişkilidir. Özerkliği destekleme ile hiçbir sosyodemografik değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmamaktadır.

Ergenin uyum değişkenleri ve sosyodemografik özellikler arasındaki korelasyonlar kız ve erkek ergenler için ayrı ayrı incelenmiştir (bkz. Tablo 3.3). Buna göre kız ergenlerin uyum değişkenlerinden akademik yeterlik, ergenin yaşı ile negatif yönde; saldırganlık, annenin eğitim düzeyi ile pozitif yönde korelasyon göstermektedir. Olumlu arkadaşlık niteliği, annenin eğitim düzeyi ile pozitif yönde; olumsuz arkadaşlık niteliği ise ergenin yaşı ile pozitif, aylık gelir miktarı ile negatif yönde ilişkilidir. Yalnızlık, hiçbir demografik değişkenle istatistiksel olarak anlamlı korelasyona sahip değildir. Erkek ergenler için; yalnızlık ile aylık gelir miktarı arasında ve olumsuz arkadaşlık niteliği ile annenin eğitim düzeyi arasında negatif yönde korelasyon bulunmuştur.

Tablo 3.3. Ebeveynlik Uygulamaları, Ergenlerin Uyum Değişkenleri ve Bazı Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar (Tablonun sağ üst yarısındaki koyu renkli değerler **kızlara**, diğer yarısındaki değerler **erkeklerle** aittir.) .

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.Özerkliği destekleme	-	-.41**	-.21**	-.13**	.28**	-.18**	.18**	.08	-.04	-.02	.00
2. Psikolojik kontrol	-.39**	-	.31**	.26**	-.12*	.29**	-.01	-.05	-.14*	.04	.05
3. Saldırganlık	-.22**	.16**	-	.20**	-.21**	.34**	-.01	-.01	.04	.11	.20**
4. Yalnızlık	-.11	.16*	.18**	-	-.07	.18**	-.11*	.03	.01	-.01	.04
5. Akademik yeterlik	.15*	.05	-.08	-.07	-	-.14**	.23**	.10	-.14**	.01	.01
6. Olumsuz arkadaşlık niteliği	-.07	.28**	.22**	.10	.04	-	-.19**	.04	.20**	-.12*	-.03
7. Olumlu arkadaşlık niteliği	.30**	-.11	-.09	.03	.41**	-.07	-	.04	-.07	.10	.14**
8. Annenin yaşı	.03	-.06	-.10	.03	.10	.03	.01	-	.01	.12*	.25**
9. Ergenin yaşı	-.02	-.06	.00	.05	.01	-.01	.03	.08	-	-.24**	-.12*
10. Aylık toplam gelir	.10	-.09	-.02	-.12*	.01	-.09	.02	.16*	.27**	-	.52**
11. Annenin eğitim düzeyi	.08	-.17*	.01	-.02	-.06	-.13*	-.07	.11	-.10	.54**	-

* $p < .05$, ** $p < .01$.

3.3. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN SINANMASINA YÖNELİK ANALİZLER

Bu kısımda araştırmanın giriş bölümünde açıklanan araştırma sorusuna yanıt aramak ve hipotezleri sınamak amacıyla yapılan istatistiksel analizlerden elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

3.3.1. Annenin Özerkliği Destekleme Uygulamasını Yordayan Kişisel Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Hatırlanacağı gibi araştırmanın amaçlarından biri, annenin özerkliği destekleyici ebeveynlik uygulamalarının öncülü olabilecek kişisel özelliklerini belirlemektir. Bu amaçla yürütülen regresyon analizinde, özerkliği destekleme uygulaması yordanan değişken ve bu değişkenle anlamlı korelasyon gösteren (bkz. Tablo 3.2) anne özellikleri; empati becerisi, mükemmeliyetçilik ve gelecek endişesi ise yordayıcı değişken olarak alınmıştır. Özerkliği destekleme uygulamasının ele alınan sosyoekonomik özelliklerden hiçbirisiyle istatistiksel olarak anlamlı ilişki içinde olmadığı görülmüş (bkz. Tablo 3.2) ve sadece ergenin cinsiyeti istatistiksel olarak kontrol edilmiştir. Analiz sonuçlarına ilişkin bilgiler Tablo 3.4'ten takip edilebilir.

Annenin özerkliği destekleme davranışlarının yordayıcılarını belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre, uyumlu mükemmeliyetçilik hariç diğer özellikler, özerkliği destekleme uygulamasında gözlenen toplam varyansın % 12'sini açıklamaktadır ve bu katkının anlamlı olduğu görülmektedir, $F(5, 587) = 16.93$, $p < .001$. Beta değerleri incelendiğinde, annenin özerkliği desteklemesini yordayan en önemli değişkenin empati becerisi ($\beta = .28$) olduğu görülmektedir. Uyumsuz mükemmeliyetçilik, özerk iradeyi desteklemeyi negatif yönde; gelecek endişesi ise pozitif yönde yordamaktadır.

Tablo 3.4. Özerklik Desteği ve Psikolojik Kontrol Değişkenlerinin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.

		<i>Annenin Özerklik Desteği</i>				
Yordayıcı Değişkenler		R²	ΔR²	F	β	t
		değişim				
Aşama 1	Ergenin cinsiyeti	.01	.00	3.59	-.08	-1.89
Aşama 2	Empati	.13	.12	16.93**	.28	6.87**
	Gelecek endişesi				.08	2.12*
	Uyumlu mükemmeliyetçilik				.03	.80
	Uyumsuz mükemmeliyetçilik				-.15	-3.81**
		<i>Annenin Psikolojik Kontrolü</i>				
Yordayıcı Değişkenler		R²	ΔR²	F	β	t
		değişim				
Aşama 1	Ergenin cinsiyeti	.02	.02	5.66**	.09	2.28*
	Ergenin yaşı				-.10	2.49 **
Aşama 2	Empati	.05	.04	7.37**	-.12	-2.98**
	Uyumsuz mükemmeliyetçilik				.12	2.97**

* $p < .05$, ** $p < .01$.

3.3.2. Annenin Psikolojik Kontrol Uygulamasını Yordayan Kişisel Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Annenin psikolojik kontrol uygulamalarına kaynak oluşturabilecek kişisel özelliklerin belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizinde, psikolojik kontrol ile anlamlı korelasyonlar gösteren (bkz. Tablo 3.2) özelliklerden empati becerisi ve uyumsuz mükemmeliyetçilik değişkenleri regresyon analizine alınmış ve psikolojik kontrol uygulamalarını ne ölçüde yordadığı incelenmiştir. Ergenin cinsiyeti ise kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Korelasyon analizi sonuçları, psikolojik kontrol ile ailenin sosyoekonomik özelliklerinden ergenin yaşı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterdiği için (bkz. Tablo 3.2) ergenin yaşı da cinsiyetle birlikte istatistiksel olarak kontrol edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3.4'te sunulmuştur.

Regresyon analizi sonuçlarına göre kontrol değişkeni olarak kullanılan ergenin cinsiyeti ve yaşı, gözlenen toplam varyansın %2'sini açıklamaktadır ve varyansa yaptıkları bu katkı anlamlıdır, $F(2, 578) = 5.66, p < .001$. Bununla birlikte ele alınan iki kişisel özellik analize dahil edildiğinde açıklanan varyans oranı % 4'e yükselmektedir ve bu katkı da anlamlıdır, $F(4, 576) = 7.37, p < .001$. Analiz sonuçları, annelerin özelliklerinden empatinin, psikolojik kontrolü negatif yönde; uyumsuz mükemmeliyetçiliğin ise pozitif yönde yordadığını ortaya koymaktadır.

3.3.3. Ergenlerin Uyumunu Yordayan Ebeveynlik Uygulamalarının İncelenmesine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Araştırmanın bir diğer amacı da annelerin psikolojik kontrol ve özerkliği destekleme uygulamalarının, ergenlerin sosyal uyum göstergelerinden olumlu ve olumsuz arkadaşlık niteliği, saldırganlık, yalnızlık ve akademik yeterlik algısını yordayıp yordamadığını belirlemektir. Buna göre annenin özerkliği destekleme uygulamasının; ergenlerin saldırganlık ve yalnızlık düzeyleri ile olumsuz arkadaşlık niteliğini negatif yönde, akademik yeterliği ve olumlu arkadaşlık niteliğini pozitif yönde yordayacağı öne sürülmüştür. Annenin psikolojik kontrol uygulamasının ise; ergenlerin saldırganlık ve yalnızlık düzeyleri ile olumsuz arkadaşlık niteliğini pozitif yönde; akademik yeterliği ve olumlu arkadaşlık niteliğini ise negatif yönde yordaması beklenmektedir.

Bu amaçla annenin söz konusu iki uygulamasıyla istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar gösteren (bkz. Tablo 3.3) uyum değişkenleri yordanan değişken olarak alınmak üzere kızlar ve erkekler için ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmıştır (bkz. Tablo 3.5). Regresyon analizlerinin birinci aşamasında hem kız hem erkekler için sözü edilen uyum değişkenleriyle ilişkili olan sosyodemografik değişkenler kontrol edilmiştir (bkz. Tablo 3.3). I. Tip hatanın önlenmesi için Bonferroni düzeltmesi yapılmış ve $\alpha = .01$ olarak alınmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3.5'ten takip edilebilir.

Tablo 3.5.Ergenlerin Uyum Değişkenlerinin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	Aşama	Yordayıcı Değişkenler	R ²	ΔR ²	F Değişim	Beta	t
Kız	1	Annenin eğitim düzeyi	.04	.04	14.04**	.20	3.74**
	2	Özerkliği destekleme	.14	.13	18.36**	-.10	-1.87
Saldırganlık		Psikolojik kontrol				.26	4.69**
	1	Özerkliği destekleme	.06	.05	7.47**	-.19	-2.78**
Erkek		Psikolojik kontrol				.09	1.38
	1	Özerkliği destekleme	.07	.07	12.80**	-.02	-.43
Kız		Psikolojik kontrol				.25	4.32**
	1	Aylık toplam gelir	.02	.01	3.90	-.12	-1.97
Yalnızlık	2	Özerkliği destekleme	.04	.03	3.24	-.04	.55
		Psikolojik kontrol				.13	.05
Akademik yeterlik	1	Ergenin yaşı	.02	.02	7.17*	-.14	-2.66*
	2	Özerkliği destekleme	.10	.09	11.99**	.26	4.46**
Erkek		Psikolojik kontrol				-.04	.45
	1	Özerkliği destekleme	.04	.03	4.63**	.20	2.92*
Erkek		Psikolojik kontrol				.13	1.91
	1	Annenin eğitim düzeyi	.02	.02	6.93*	.14	2.63*
Olumlu arkadaşlık niteliği	2	Özerkliği destekleme	.05	.04	6.35**	.20	3.43**
		Psikolojik kontrol				.06	1.10
Erkek	1	Özerkliği destekleme	.09	.08	12.23**	.30	4.59**
		Psikolojik kontrol				.01	.09
Olumsuz arkadaşlık niteliği	1	Ergenin yaşı	.04	.04	6.87**	.17	3.08**
		Aylık toplam gelir				-.07	-1.25
Kız	2	Özerkliği destekleme	.14	.13	12.92**	-.07	-1.16
		Psikolojik kontrol				.29	4.93**
Erkek	1	Anne eğitim	.02	.01	4.29	-.13	-2.07
	2	Özerkliği destekleme	.08	.07	7.72**	.05	.73
Erkek		Psikolojik kontrol				.28	4.21**

* $p < .01$ ** $p < .001$.

Kızların **saldırganlık düzeyi** için yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, kontrol değişkeni olan annenin eğitim düzeyi, varyansın %4'ünü açıklamıştır ve bu katkının anlamlı olduğu görülmektedir, $F(1, 336) = 14.04, p < .001$. İkinci aşamada ebeveynlik uygulamaları analize girildiğinde, açıklanan toplam varyans oranının %14'e yükseldiği ve bu katkının da anlamlı olduğu görülmüştür, $F(3, 334) = 18.36, p < .001$. Ancak beta değerleri incelendiğinde kızların saldırganlık düzeyindeki toplam varyansa sadece psikolojik kontrolün anlamlı katkı yaptığı görülmektedir (bkz. Tablo 3.5). **Yalnızlık düzeyine** ilişkin regresyon analizinde kontrolüne gerek duyulan bir sosyodemografik değişken bulunmamaktadır. Analiz sonuçlarına göre ebeveynlik uygulamaları, yalnızlık değişkenindeki varyansın %7'sini açıklamaktadır ve bu katkı anlamlıdır, $F(2, 337) = 12.80, p < .001$. Beta değerleri incelendiğinde saldırganlık düzeyindeki toplam varyansa sadece psikolojik kontrol uygulamasının anlamlı katkı yaptığı görülmektedir (bkz. Tablo 3.5).

Kızların **akademik yeterlik algıları** için yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, kontrol değişkeni olarak birinci aşamada analize girilen ergenin yaşı varyansın %2'sini açıklamıştır ve bu katkının anlamlı olduğu görülmektedir, $F(1, 332) = 7.17, p < .01$. İkinci aşamada ebeveynlik uygulamaları analize girildiğinde, açıklanan toplam varyans oranının %10'a yükseldiği ve bu katkının anlamlı olduğu görülmüştür, $F(3, 330) = 11.99, p < .001$. Buna göre özerkliği desteklemenin, kız ergenlerin akademik yeterlik algılarını yordadığı görülmektedir. Kız ergenlerin **olumlu arkadaşlık niteliği** ile ilgili regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; kontrol değişkeni olarak alınan annenin eğitim düzeyinin, olumlu arkadaşlık niteliği değişkenindeki varyansın %2'sini açıkladığı ve bu katkının anlamlı olduğu görülmektedir, $F(1, 336) = 6.93, p < .01$. İkinci aşamada ebeveynlik uygulamaları analize girildiğinde, açıklanan varyans oranının %5'e yükseldiği ve bu katkının da anlamlı olduğu görülmüştür, $F(3, 334) = 6.35, p < .001$. Sonuçlar ebeveynlik uygulamalarından özerkliği desteklemenin, kız ergenlerin olumlu arkadaşlık niteliğini yordadığını göstermektedir. **Olumsuz arkadaşlık niteliği** ile ilişkili ebeveynlikleri belirlemek için yapılan regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, kontrol değişkeni olarak alınan ergenin yaşı ve aylık toplam gelirin, olumsuz arkadaşlık niteliğindeki varyansın %4'ünü açıkladığı ve bu katkının anlamlı olduğu görülmektedir, $F(2, 309) = 6.87, p < .001$. Ebeveynlik uygulamalarının

analize dahil edilmesiyle açıklanan varyans oranının %14'e yükseldiği ve bu katkının anlamlı olduğu bulunmuştur, $F(4, 307) = 12.92, p < .001$. Buna göre annenin psikolojik kontrolünün, kız ergenlerin olumsuz nitelikte arkadaşlık ilişkilerini yordadığı görülmüştür.

Erkek ergenlerin uyum değişkenlerinin, annelerin psikolojik kontrol ve özerkliği destekleme uygulamaları tarafından yordanıp yordamadığını ortaya koymak amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre (bkz. Tablo 3.5) ebeveynlik uygulamaları, erkek ergenlerin **saldırganlık düzeylerindeki** varyansın %6'sını açıklamaktadır ve bu katkı anlamlıdır, $F(2, 250) = 7.47, p < .001$. Ebeveynlik uygulamalarından sadece özerkliği destekleme saldırıganlık düzeyini negatif yönde yordamaktadır. **Yalnızlık düzeyine** ilişkin regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, kontrol değişkeni olarak kullanılan aylık toplam gelir değişkeninin varyansa anlamlı bir katkısının olmadığı bulunmuştur, $F(1, 244) = 3.90, p > .01$. Analize ikinci aşamada girilen ebeveynlik uygulamalarının varyansa katkıları da anlamlı değildir, $F(3, 242) = 3.24, p > .01$. Erkek ergenlerin **akademik yeterlik algıları** için yapılan analiz sonuçlarına göre, ebeveynlik uygulamaları varyansın %4'ünü açıklamaktadır ve bu katkı anlamlıdır $F(2, 250) = 4.63, p < .01$. Buna göre sadece özerkliği destekleme uygulamasının ergenlerin akademik yeterlik algılarını yordadığı görülmektedir. Ergenlerin **arkadaşlık niteliği** değişkeni için yapılan regresyon analizi, ebeveynlik uygulamalarının olumlu arkadaşlık niteliğindeki varyansın %9'unu açıkladığını ve bu katkının anlamlı olduğunu göstermiştir, $F(2, 250) = 12.23, p < .001$. Buna göre annenin özerkliği desteklemesi, erkek ergenin olumlu nitelikte arkadaşlıklarını pozitif yönde yordamaktadır. Olumsuz nitelikteki arkadaşlık ilişkileri için yapılan regresyon analizinde ise ilk aşamada kontrol değişkeni olarak alınan annenin eğitim düzeyinin varyansa anlamlı katkı yapmadığı; ikinci aşamada regresyon analizine eklenen ebeveynlik uygulamalarının ise varyansa yaptıkları %8'lik katkının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür, $F(3, 249) = 7.72, p < .001$. Sonuçlar annenin psikolojik kontrolünün, ergenin deneyimledikleri arkadaşlık niteliğinin daha olumsuz olmasını yordadığını göstermiştir.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Hatırlanacağı gibi bu tez çalışmasının amaçlarından biri, ergenin sosyalleşmesinde en önemli aktörlerden biri olan annenin kişisel özelliklerinin, iki temel ebeveynlik uygulaması olan özerkliği destekleme ve psikolojik kontrolle ilişkilerini ele almaktır. Araştırmanın bir diğer amacı ise, bu iki uygulamanın, ergenin çeşitli sonuç davranışları ile ilişkilerini incelemektir. İzleyen bölümlerde bu amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilen analizlerin sonuçları tartışılmıştır. İlk olarak betimsel bulgulara ilişkin tartışmalar yapılmış; sonrasında sırasıyla ebeveynlik uygulamalarını yordayan kişilik özelliklerine ilişkin bulgular, en son olarak da iki uygulamanın ergenin uyum davranışlarını ne yönde ve ne ölçüde yordadığına ilişkin bulgular tartışılmıştır.

4.1. ARAŞTIRMANIN BETİMSEL ANALİZLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1.1. Ebeveynlik Uygulamalarıyla İlgili Cinsiyet Farklılıklarının Tartışılması

Araştırma bulguları, annelerin psikolojik kontrol uygulamalarının kız ve erkekler için anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Özerkliği destekleme uygulaması için ise cinsiyet farkı, Bonferroni düzeltmesi kapsamında alınan güven aralığına göre anlamlı değildir ancak psikoloji araştırmalarında kabul gören güven aralığına (.05 düzeyi) göre sınır düzeyde bir cinsiyet farkının olduğu görülmektedir. Erkek ergenlerin annelerinin psikolojik kontrolünün daha yüksek olması bulgusu, psikolojik kontrol miktarının Türkiye’de benzer bir örneklemdede kız ve erkeklerde farklılaşmadığını gösteren araştırma sonuçlarıyla (Kındap ve diğ., 2008) çelişkili olmakla birlikte, kültürümüzdeki cinsiyet rolleri çerçevesinde anlam kazanabilir. Sosyalleşme sürecinde toplumumuzda, erkeklere kızlardan daha fazla özerklik tanındığı bilinmektedir. Buna bağlı olarak annelerin kontrolü ve kendiliğe müdahaleleri, erkekler tarafından daha yüksek düzeyde algılanıyor olabilir. Batı yazınında psikolojik kontrolün ergenin cinsiyeti açısından

farklılaşmadığını ortaya koyan (Barber, 1996; Kenny-Benson ve Pomerantz, 2004) araştırma bulguları olduğu gibi tersi yönde bulgular da mevcuttur (McElhaney ve Allen, 2001; Rogers ve diğ., 2003). Elde edilen sonuçların farklılaşmasında psikolojik kontrol ölçümünün kimden alındığı önemli bir nokta olabilir. Araştırmada kullanılan psikolojik kontrol ölçümünde, ergen ve annelerin ortak bildirimleri kullanılmıştır. Ergen ve anne bildirimlerine dayalı psikolojik kontrol ölçümleri ayrı ayrı analiz edildiğinde, annenin rapor ettiği psikolojik kontrolün ergen cinsiyeti açısından farklılaşmadığı görülmüştür. Ancak ergen bildirimine dayalı psikolojik kontrolde cinsiyet temel etkisinin olduğu; erkek ergenlerin kızlara göre anlamlı olarak daha yüksek düzeyde psikolojik kontrol algıladığı saptanmıştır. Bu durum, psikolojik kontrolün ergenin cinsiyeti açısından farklılaşmasında ergen algısının rol oynayabileceği yorumuna destek sağlayabilir. Benzer şekilde, özerkliği destekleme değişkeninde anne ve ergen ortak bildiri kullanıldığında cinsiyet etkisi için istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilmemiştir. Fakat bu ebeveynlik uygulamasının sadece ergen bildirimine dayalı ölçümü kullanıldığında, kızların erkeklerden anlamlı olarak daha fazla özerklik desteği algıladıkları saptanmıştır. Türkiye’de kız ergenlerin genel anlamda daha dar alanlarda sosyalleştirildikleri düşünüldüğünde, örneklemimizdeki eğitim hayatını sürdüren ve büyükşehirde yaşayan kız ergenler, akranlarına oranla annelerinden daha fazla özerklik desteği algılıyor olabilirler. Sonuç olarak, ebeveynlik uygulamaları miktarının farklılaşması, araştırma örneklemindeki kız ve erkek ergenlerin ebeveynlerine yönelik algularından kaynaklanıyor olabilir.

4.1.2. Ergenin Uyum Değişkenleriyle İlgili Cinsiyet Farklılıklarının Tartışılması

Ergenin psikososyal uyum değişkenlerinin cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucuna göre, ele alınan tüm uyum değişkenleri için cinsiyet farklılıkları bulunmuştur. Buna göre erkek ergenlerin kızlardan daha yüksek saldırganlık puanlarına, kızların ise erkeklerden daha yüksek yalnızlık puanlarına sahip oldukları saptanmıştır. Bu bulgu, ergenlik dönemi boyunca kızların stresi içselleştirerek yaşama eğilimleri dolayısıyla erkeklere göre içselleştirme problemlerine karşı daha incinebilir oldukları, erkeklerin ise dışsallaştırma sorun davranışları için risk altında oldukları yönündeki bilgi ve bulgularla açıklanabilir (Nolen-Hoeksema ve Girgus, 1994; Steinberg, 2007).

Ayrıca yapılan analizler, kızların erkeklere göre daha olumlu nitelikte arkadaşlıklara sahip olduklarını; erkeklerin ise olumsuz nitelikte arkadaşlıklarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Bulgular, kızların destekleyici, az çatışma içeren ve olumlu nitelikteki arkadaşlıklara sahip olma oranlarının daha yüksek olduğunu, erkeklerin ise arkadaşlık ilişkilerinde daha yoğun çatışma bildirdiklerini, sapkın ve olumsuz nitelikteki arkadaşlara sahip olduklarını ortaya koyan araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır (Bukowski ve diğ., 1994; Kındap ve diğ., 2008; Soenens ve diğ., 2008; Soenens, Vansteenkiste ve Niemiec, 2009; Yaban, 2010).

Ele alınan uyum değişkenlerinden sonuncusu akademik yeterlidir. Araştırmada kullanılan akademik yeterlik değişkeni, ergenin ders başarısından çok, okulla ilgili motivasyonunu ve kendini okul ortamında yeterli hissetmesini ölçmektedir. Analiz sonuçları, kız ergenlerin erkeklerden daha yüksek akademik yeterlik algısına sahip olduğunu göstermektedir.

4.1.3. Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon İlişkilerinin Tartışılması

Yapılan analiz sonuçları, annenin psikolojik kontrol ve özerkliği destekleme uygulamaları arasında negatif yönde ve görece yüksek bir korelasyon olduğunu ($r = -.41$) göstermektedir. Psikolojik kontrol ve özerkliği desteklemenin hem kuramsal hem de istatistiksel olarak birbirinin tersi nitelikte ebeveynlikler oldukları belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Soenens, Vansteenkiste ve Sierens, 2009). Ancak bazı araştırmacılar (örn. Silk ve diğ., 2003) bu iki uygulamayı, ebeveynliğin karşıt yönleri olarak değil birbirinden bağımsız ve ayrılmış yapılar olarak nitelendirmektedir. Sözü edilen araştırmacılar, bir ebeveynin özerkliği desteklememesi durumunda, mutlak olarak psikolojik kontrol uygulayacağı varsayımını tartışmakta ve ebeveynliğin bu ayrılmış yönlerinin farklı kombinasyonlarla kullanılabileceğini belirtmektedirler. Buna göre örneğin; psikolojik kontrol kullanmayan bir ebeveyn aynı zamanda çocuğun özerkliğini de desteklemeyebilir ya da bazı ebeveynler psikolojik kontrol ve özerklik desteğini bir arada kullanabilirler. Bu tartışmalar kapsamında, özerkliği desteklemenin kavramsallaştırılmasının önem kazandığını belirten Soenens, Vansteenkiste ve Sierens (2009); ergenin bağımsızlığını cesaretlendirme uygulamasının, hem kontrolcü hem de

kontrolcü olmayan ebeveynler tarafından kullanıldığını göstermiştir. Aynı araştırmada, ergenin özerkliği destekleme ile psikolojik kontrol arasında güçlü negatif korelasyon olduğu, bu uygulamalardan birini yoğun olarak kullanan ebeveynin diğerini daha az kullandığı ortaya konmuştur. Psikolojik kontrol uygulayan ebeveynler çocukla iletişimlerinde güçlerini korumaya öncelik vererek, kendi değer yargılarını ve isteklerini çocuğa dayatmaktadırlar. Bu durum, çocuğun kapasitesinin, ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alınmasını engellemekte; özerkliği destekleyen ebeveynlerin sahip oldukları empatik yaklaşımla ters düşmektedir. Ek olarak özerkliği destekleyen ebeveynler, çocuğun içsel motivasyonla hareket etmesini cesaretlendirerek, kendini belirleme (*self determination*) sürecini desteklemektedirler. Özerkliği destekleyen ebeveynler, sahip oldukları bu yaklaşım nedeniyle, çocuğun veya ergenin belli tarzda düşünmesi ve davranması için baskı, müdahale, suçlama gibi yolları genellikle tercih etmemektedirler.

Annenin ebeveynlik uygulamaları ve ergenin gelişimsel sonuç değişkenleri arasındaki korelasyonlar, ergenin cinsiyeti açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ebeveynin özerkliği destekleme uygulamalarının ergenin olumlu; psikolojik kontrolün ise olumsuz sonuç davranışlarıyla ilişkili olduğunu gösteren araştırmaları destekler niteliktedir (Barber ve Harmon, 2002; Chirkov ve Ryan, 2001; Finkenauer ve diğ., 2005; Pettit ve diğ., 2001; Silk ve diğ., 2003; Vansteenkiste ve diğ., 2005). Psikolojik kontrol hem kızlarda hem erkeklerde olumsuz sonuç davranışlar olan saldırganlık, yalnızlık ve olumsuz arkadaşlık niteliği ile beklendiği gibi pozitif yönde ilişkilidir. Özerkliği destekleme ise yine kız ve erkeklerin olumlu arkadaşlık niteliği ve akademik yeterlik algılarıyla pozitif yönde ilişkilidir. Ancak genel olarak bakıldığında, kız ergenlerin uyum göstergeleri ve annelerin ebeveynlik uygulamaları arasındaki korelasyonlardan bazılarının erkek ergenler için anlamlı olmadığı görülmüştür (bkz. Tablo 3.3). Örneğin; özerkliği destekleme, kız ergenlerin yalnızlık düzeyi ve olumsuz arkadaşlık niteliği ile negatif yönde ilişkilirken erkek ergenlerde bu ilişkiler anlamlı değildir. Benzer şekilde, psikolojik kontrol kızların akademik yeterlikleriyle negatif yönde korelasyon gösterirken erkeklerde bu değişkenler arasındaki korelasyon anlamlı değildir. Araştırmada sadece annenin ebeveynlik uygulamaları incelenmiştir. Yazında anne ve babanın ebeveynliklerinin ve ergenin davranışları üzerindeki sonuçların farklılaşabileceğini ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. Soenens, Vansteenkiste ve

Luyten (2010) tarafından yapılan bir araştırmada annelerin kız ergenlere uyguladığı psikolojik kontrolün daha çok kişilerarası ilişkiler ve ayrılma konularında; babaların erkek ergenlere uyguladığı psikolojik kontrolün ise başarı ve performans üzerinde yoğunlaştığı saptanmıştır. Bu doğrultuda, anne ve babaların ebeveynlik uygulamalarının birlikte ele alınıp ergenin farklı uyum göstergeleri üzerindeki etkilerine yönelik araştırmaların daha kapsamlı bilgiler vereceği düşünölebilir.

Son olarak, psikolojik kontrol ve özerkliği destekleme ile annelerin bu davranışlarının kaynağı olabilecek kişisel özellikleri arasındaki korelasyonel ilişkiler değerlendirildiğinde; **Psikolojik kontrol**, annenin kişilik özelliklerinden empati ile negatif yönde, uyumsuz mükemmeliyetçilik özelliğiyle pozitif yönde ilişkilidir. Diğer özellikler ve psikolojik kontrol uygulamaları arasında anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Bu sonuç, uyumsuz mükemmeliyetçilik ve psikolojik kontrolün ilişkili olduğunu gösteren araştırmalarla tutarlıdır (Soenens ve diğer., 2005, 2006, 2008b; Soenens, Elliot ve diğer., 2005). Annenin empati becerisinin, psikolojik kontrol uygulamasıyla negatif yönde ilişkili olduğu bulgusu da Soenens, Duriez ve diğerlerinin (2007) bulgularını desteklemektedir. Diğer ebeveynlik uygulaması olan **özerkliği destekleme** ile annenin empati düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Yazında ebeveynlik uygulamalarının kuramsal tanımlarından yola çıkarak; psikolojik kontrol kullanan ebeveynlerin çocuğun isteği ve kapasitesinden çok kendi psikolojik ihtiyaçlarına, çocukla ilişkisindeki otoriter pozisyonuna odaklandıkları, özerk iradeyi destekleyen ebeveynlerin ise çocuğun bakış açısını alarak, ona empatik yaklaşarak seçim ve yönelimlerini desteklediği belirtilmektedir (Barber ve diğer., 2002; Joussemet, Landry ve diğer., 2008; Soenens ve Vansteenkiste, 2005) Bu nedenle kuramsal olarak empatinin iki ebeveynlik uygulaması için de belirleyici ve temel bir kişilik özelliği olduğunun altı çizilmelidir. Özerkliği destekleme ile ilişkili olduğu saptanan diğer özellikler, gelecek endişesi ve uyumsuz mükemmeliyetçiliktir. Annelerin ebeveynlik uygulamaları ve kişisel özellikleri arasındaki ilişkilere yönelik tartışmalar araştırma hipotezlerini sınanan araştırma sonuçlarının ele alındığı takip eden başlıklar altında daha ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

4.2. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN SINANMASINA YÖNELİK ANALİZLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.2.1. Annenin Özerkliği Destekleme Uygulamasını Yordayan Kişisel Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Analiz Sonuçlarının Tartışılması

Araştırmada, annenin kişisel özelliklerinden empati becerisi, mükemmeliyetçilik, gelecek endişesi ve ayrılık kaygısı değişkenlerinin özerkliği destekleme uygulamasını yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, annenin özerkliği destekleme uygulamalarını, empati becerisi ve gelecek endişesi pozitif yönde, uyumsuz mükemmeliyetçilik ise negatif yönde yordamıştır. Ayrılık kaygısı ve uyumlu mükemmeliyetçilin söz konusu ebeveynlik uygulaması üzerindeki yordayıcı rolünün anlamlı olmadığı görülmüştür.

Araştırma bulguları, empati becerisinin, annelerin özerklik desteğini yordayan en önemli kişilik özelliği olduğunu göstermektedir. Ergenlerin, karar verme ve seçim yapma süreçlerinde, eğitim, kimlik ve kişilerarası ilişkiler gibi çeşitli alanlarda özerk davranışlar sergilemeleri gelişimsel açıdan beklendik bir durumdur. Özerkleşme eğilimine ebeveynler tarafından uygun desteğin verilmesi, sağlıklı gelişimin devam etmesini sağlamaktadır (Steinberg, 2007; Zimmer-Gembeck ve Collins, 2003). Özerkliğin desteklenmesinde önemli etkenlerden birinin, ebeveynin ergenin bakış açısını ve ihtiyaçlarını kavrayarak, davranış ve uygulamalarını bu doğrultuda şekillendirebilmesi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda empati becerisi yüksek annelerin, ergenin ihtiyacı olan özerkliği, bilişsel ve duygusal açıdan daha kolay kavradıkları ve ergene gerekli desteği sunmaya yöneldikleri düşünülebilir. Sonuç olarak annenin empati becerisinin, ergenlerin sağlıklı gelişiminde önemli rol oynayan özerkliği destekleme uygulamasıyla oldukça bağlantılı bir kişilik özelliği olduğu görülmektedir.

Özerkliği destekleme ve annenin mükemmeliyetçi kişilik özelliği arasındaki ilişkiye yönelik analiz sonuçları incelendiğinde, özerkliği destekleme ile uyumlu mükemmeliyetçilik arasında pozitif, uyumsuz mükemmeliyetçilik ile negatif yönde korelasyon olduğu görülmektedir. Ancak mükemmeliyetçi kişilik yapısının, özerkliği

destekleme uygulaması üzerindeki yordayıcı rolüne ilişkin regresyon analizlerinde, uyumsuz mükemmeliyetçiliğin özerkliği desteklemeyi negatif yönde yordadığı, uyumlu mükemmeliyetçiliğin ise anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmüştür. Bu durumda ergende özerk iradeyi destekleyici ebeveynlik uygulamalarını kullanabilen annelerin uyumsuz mükemmeliyetçi özelliklere en az sahip oldukları ileri sürülebilir. Bu durum, uyumsuz mükemmeliyetçilik ve özerk iradeyi desteklemenin birbirine ters nitelikte öğeler barındırmasından kaynaklanıyor olabilir. Uyumsuz mükemmeliyetçi kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin çoğunlukla çocuğun kapasitesinin üstünde beklenti ve standartlara sahip oldukları, çocuğun bunları karşılayamaması durumunda, suçlayıcı eleştirel ve müdahaleci yaklaşımlar sergiledikleri bilinmektedir. Özerkliği destekleyen ebeveynler ise uyumsuz mükemmeliyetçi kişiliklerde belirgin olan bu yapının aksine, çocuğun kendi beceri düzeyini, ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alarak çocuğun kendi kendini belirlemesine önem vermektedirler (Deci ve Ryan, 2000; Joussemet, Landry ve diğ., 2008). Özerkliği destekleyici ebeveynlik için uyumlu mükemmeliyetçi kişilik özelliği bir öncül değildir. Ancak korelasyonlara bakarak özerk iradeyi destekleyen ebeveynlerin uyumlu mükemmeliyetçi özelliklere daha çok sahip oldukları söylenebilir. Uyumlu mükemmeliyetçi kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin, çocukları için yüksek başarı standartları belirlemekle beraber katı ve eleştirel yaklaşımlardan uzak durdukları; uyumsuz mükemmeliyetçi ebeveynlerin ise çoğunlukla gerçekçi olmayan yüksek başarı standartlarına sahip oldukları, çocuğun bunlara uymaması durumunda eleştirel ve kontrolcü teknikler kullandıkları ileri sürülmektedir (Bieling ve diğ., 2004; Frost ve diğ., 1990; Soenens, Elliot ve diğ., 2005). Mükemmeliyetçilikle ilgili bu tanımlamalar, özerklik sağlayıcı ebeveynlikle uyumsuz mükemmeliyetçi kişiliğin niçin bir arada olamayacağına açıklık getirmektedir. Özerkliği destekleyen ebeveynlerin, çocuklarından beklentilerini net bir biçimde ifade ederek, sınırları ve kuralları belirleyerek onlara bir yapı sundukları belirtilmektedir (Ryan ve diğ., 2006). Aynı zamanda özerklik sağlayan ebeveynlerin, çocuklarının gelişimleri ve kapasitelerine uygun çeşitli hedefleri gerçekleştirmelerini bekledikleri ancak bunu dayatmacı bir tarzda değil gerekli ortamı ve desteği sunarak yaptıkları ifade edilmektedir (Joussemet, Landry ve diğ., 2008). Dolayısıyla, özerkliği destekleme uygulamasını kullanan ebeveynlerin, uyumlu mükemmeliyetçi özelliklere sahip olmaları daha olası görülmektedir. Önemle belirtilmesi gereken bir nokta, ulaşılabildiği kadarıyla, mükemmeliyetçiliği,

ebeveynlerin özerkliği destekleme uygulamalarıyla bağlantılı bir kişilik özelliği olarak ele alan görgül araştırmanın bulunmadığıdır. Dolayısıyla, elde edilen bulgular sadece kuramsal bilgiler ışığında tartışılabilmiştir.

Araştırmada ele alınan bir diğer özellik olan gelecek endişesi değişkenine yönelik analizler, annelerin gelecek endişesinin artmasının, özerkliği destekleme uygulamasındaki artışı yordadığını ortaya koymuştur. Bu bulgu beklenenin aksine bir bulgudur. Çünkü geleceğe yönelik olumsuz biliş ve duyguların, ebeveynler üzerinde bir baskı yaratacağı ve bunun da seçim hakkı tanıma, bağımsız problem çözümünü destekleme gibi özerkliği destekleyici davranışlara değil, daha kontrolcü ebeveynliğe bir zemin hazırlayabileceği öne sürülmektedir (Grolnick, 2003). Buradan hareketle yürütülen bir araştırmada annelerin bildirimlerine dayalı özerklik desteği ile gelecek endişesi arasında negatif ilişki bulunmuştur. (Gurland ve Grolnick, 2005). Bu bilgilerle beraber, dünyayı çocuklarının geleceği için endişe verici olarak algılayan ebeveynlerin, kontrolcü yaklaşımlar yerine onların özerkliklerini önemseyen ve destekleyen şekilde davrandıklarına işaret eden araştırma bulgumuz şu şekilde de yorumlanabilir; Anneler dış dünyanın güvenli bir yer olmadığı endişesini taşıdığına, ergende özerk motivasyonla davranmayı geliştirerek kendi yokluklarında ya da zor dünya koşullarında ergenin kendi ayakları üzerinde durmasına destek veriyor olabilirler. Örnekleme dediği eğitilmiş anneler, dünya ve geleceğe yönelik endişeleriyle baş etmek için, özerkliği destekleme gibi daha akılcı stratejiler kullanıyor ve bu yolla ergeni dış dünyaya hazırlıyor olabilirler. Batı yazınından farklı biçimde dış dünya endişesini, annenin kontrolü yerine özerklik desteğinin yordaması annelerin eğitilmiş olması gibi bir örneklem özelliğinden kaynaklanabileceği gibi kültürel bir farklılık da olabilir. Bu konuyla ilgili daha sonra yapılacak araştırmalar, gereken açıklamaları sağlayabilir.

Ebeveynlikle bağlantısı araştırılan son özellik ayrılık kaygısıdır. Analiz sonuçları, annenin ergenden ayrılmaya yönelik duyduğu kaygının, özerkliği destekleme uygulamaları için anlamlı bir yordayıcı olmadığını göstermiştir. Elde edilen bu sonucun anlaşılabilir ve beklendiği bir bulgu olduğu söylenebilir. Özerkliği destekleyen ebeveynlerin, ergenlikteki doğal özerkleşme eğilimlerini destekledikleri, çocuklarının bu süreçte kendi seçim ve tercihlerini yapmalarını önemsedikleri bilinmektedir. Ergenin

bu yöndeki davranışlarının, özerkliği destekleyen anneler tarafından kaygı yaratacak bir durum olarak değil normal ve olması gereken süreçler olarak algılanması nedeniyle ayrılık kaygısı, ilgili ebeveynlik uygulaması için belirleyici bir kişilik özelliği niteliğinde değildir.

4.2.2. Annenin Psikolojik Kontrol Uygulamasını Yordayan Kişisel Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Analiz Sonuçlarının Tartışılması

Araştırmada, annenin empati becerisi, mükemmeliyetçiliği, gelecek endişesi ve ayrılık kaygısının psikolojik kontrol uygulamasını yordayıp yordamadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları, anneye ait özelliklerden empati ve uyumsuz mükemmeliyetçiliğin psikolojik kontrol uygulaması üzerindeki yordayıcı rolünün anlamlı olduğunu göstermektedir. Korelasyon analizlerinden de hatırlanacağı gibi ayrılık kaygısı, gelecek endişesi ve uyumlu mükemmeliyetçilik psikolojik kontrolle ilişkili ebeveyn özellikleri değildir.

Psikolojik kontrol ve mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkiye yönelik regresyon analizi sonuçları, ebeveynlerin uyumsuz mükemmeliyetçi kişilik özelliğindeki artışın daha çok psikolojik kontrol kullanmayı yordadığına işaret etmektedir. Bu bulgu, sadece uyumsuz mükemmeliyetçiliğin psikolojik kontrole kaynak oluşturabilecek bir kişilik özelliği olabileceğini gösteren araştırma bulgularıyla (Soenens, Elliot ve diğ., 2005; Soenens ve diğ., 2006) tutarlıdır. Uyumsuz mükemmeliyetçi bireylerin benlik saygılarının, çoğunlukla gerçekçi olmayan beklenti ve standartlara bağlı olduğu; bunlar karşılanmadığında olumsuz ve eleştirel kendilik değerlendirmeleri yapıldığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda mükemmeliyetçi ebeveynlerin çocuklarını sosyalleştirme sürecinde kullandıkları uygulamalar da benzer tarzda olabilir. Bu açıdan bakıldığında, ergenin ebeveynin beklentilerini karşılamaması durumunda mükemmeliyetçi ebeveynler, çocuğun bu beklentileri yerine getirmesini sağlamak için psikolojik kontrol uyguluyor olabilirler.

Psikolojik kontrol ve empati arasındaki ilişkiye yönelik regresyon analizi sonuçları, ebeveynlerin empati becerilerindeki azalmanın daha çok psikolojik kontrol kullanımını yordadığını ortaya koymuştur. Annenin empati becerisinin psikolojik kontrolle negatif

yönde ilişkili olduğunu gösteren araştırma bulguları (Soenens, Duriez ve diğ., 2007) mevcuttur ancak empatiyi psikolojik kontrolü yordayan bir kişilik özelliği olarak ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmadan elde edilen bulgu, empati ve psikolojik kontrol değişkenlerinin kuramsal tanımlarından yola çıkarak yorumlanabilir. Psikolojik kontrol kullanan ebeveynlerin çocuk ve ergenlerin duygu ve ihtiyaçlarına duyarsız kaldıkları, onların bakış açılarını geçersiz kıldıkları (*invalidation*) ifade edilmektedir (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002). Bu bilgiler ışığında, annenin empati becerisindeki yetersizliğin, çocuğuna uyguladığı psikolojik kontrol için bir altyapı oluşturacağı düşünülebilir. Empatinin annenin özerklik desteği sağlamasıyla pozitif yönde ilişkili olması da bu düşünceyi desteklemektedir.

Psikolojik kontrol ve annenin kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerde dikkate değer bir bulgu, ilgili yazından farklı olarak, ayrılık kaygısının psikolojik kontrol uygulamalarını yordamasıdır. Bir araştırmada, ebeveynin ergene yönelik ayrılık kaygısının, psikolojik kontrol uygulamasını pozitif yönde yordadığı ve varyansın büyük kısmını tek değişken olarak açıkladığı saptanmıştır (Soenens ve diğ., 2006). Ancak bu araştırma, Türkiye gibi görece toplulukçu kültüre sahip bir ülkeden farklı olarak, Batı Avrupa’da yürütülmüştür. Ergenlik döneminin gerektirdiği özerk ve bağımsız davranışların bu ülkelerdeki aileler tarafından “normal” karşılandığı, ancak ayrılık kaygısı gibi işlevsel olmayan bir kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin bu süreci normal karşılayamayıp psikolojik kontrol kullanmaya yöneldikleri düşünülebilir. Ancak Türkiye’de özellikle lise çağındaki ergenlerin özerkleşme eğilimlerinin, “ayrılık” ya da “kayıp” olarak algılanmasını tetikleyecek ve dolayısıyla psikolojik kontrol kullanımını artıracak düzeyde olmadığı söylenebilir. Ayrıca uyum, karşılıklı bağımlılık gibi değerlerin ergenlerin sosyalleşme süreçlerinde sıklıkla kullanıldığı düşünüldüğünde (Kağıtçıbaşı, 1998), ebeveynlerin kendi ayrılık kaygılarından kaynaklanan psikolojik kontrol uygulamalarının “normal” sınırlarda ebeveyn-ergen ilişkisi gözlenen örneklem için pek söz konusu olmayacağı düşünülebilir. Ancak bu düşüncenin klinik ve klinik olmayan örneklemelerde sınanması konuya açıklık kazandıracaktır.

Psikolojik kontrolle ilişkisi araştırılan son özellik gelecek endişesidir. Regresyon analizi sonuçları, gelecek endişesinin psikolojik kontrol uygulaması için anlamlı bir yordayıcı

olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, Gurland ve Grolnick' in (2005) gelecek endişesinin, ebeveynlerin kontrol kullanımlarıyla ilişkili olduğunu gösteren araştırma sonuçlarıyla çelişmektedir. Bu çalışmada ebeveynin sadece iki ebeveynlik uygulaması ele alınmıştır. Ebeveynler dışarıdaki dünyadan endişe duyduklarında, çocuklarını kendilerine bağımlı kılan psikolojik kontrol uygulamaları kullanarak durumla baş etmek yerine, örneğin davranışsal kontrol gibi daha akılcı kontrol stratejilerini daha yaygın olarak kullanıyor olabilirler. Nitekim Türkiye'deki ergenlerle yapılan bir çalışmada, kızların erkeklere göre daha fazla davranışsal kontrol algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Kındap ve diğ., 2008). Ebeveynin dünyanın yaşanabilir ve güvenli bir yer olduğundan duyduğu endişe ile farklı türde ebeveynlik uygulamaları arasındaki ilişkiler, ileride yapılacak çalışmalarda ele alınabilir.

4.2.3. Ergenlerin Uyum Değişkenlerini Yordayan Ebeveynlik Uygulamalarının İncelenmesine Yönelik Analiz Sonuçlarının Tartışılması

Araştırmada, psikolojik kontrol ve ergenin uyum değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik olarak üretilen hipotezlere göre; annelerin psikolojik kontrol uygulamalarının, kız ve erkek ergenlerin saldırganlık ve yalnızlık düzeylerini ve olumsuz arkadaşlık niteliğini pozitif yönde; akademik yeterlik algısını ve olumlu arkadaşlık niteliğini negatif yönde yordaması beklenmektedir. Arkadaşlık niteliği ve psikolojik kontrol arasındaki ilişkiler için yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre; psikolojik kontrol, hem kız hem erkek ergenlerin olumsuz arkadaşlık niteliğini pozitif yönde yordamış ancak olumlu arkadaşlık niteliğini anlamlı olarak yordamamıştır. Bazı araştırma sonuçlarının da işaret ettiği gibi ebeveynin psikolojik kontrolü, ergenin olumlu arkadaşlıklarından çok sapkın davranışları olan arkadaşlarla bir arada olma ve olumsuz nitelikteki arkadaşlıklar ile ilişkili olabilmektedir (Kındap ve diğ., 2008; Soenens ve diğ., 2008). Ebeveynlerin psikolojik kontrol uygulamalarının, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde çatışma ve anlaşmazlıklar yaşamasında hangi yollarla etkili olabileceğine dair bazı açıklamalar yapılabilir. Sosyal alan kuramında belirtildiği gibi ergenler, arkadaşlık seçimi ve arkadaşlık ilişkilerini yürütmeyi kişisel alan olarak tanımlarlar ve ebeveynin bu alana yönelik müdahaleci öneri ve düşüncelerini reddedebilirler. Bu durum ergenin ihtiyacı olan ebeveyn rehberliğinin sağlanamaması, arkadaşlarıyla

yaşadığı çatışmalara sağlıklı çözüm yolları bulmada yetersiz kalması ve başarılı arkadaşlık ilişkileri kuramamasıyla sonuçlanabilir.

Psikolojik kontrol ve arkadaşlık ilişkileri arasındaki ilişki, sosyal öğrenme yaklaşımı çerçevesinde de tartışılmaktadır. Buna göre aile bağlamında psikolojik kontrolün yaygın örneklerini oluşturan çocuğu suçlama, tehdit etme, istek ve beklentiler karşılanmadığında sevgiyi esirgeme (Barber ve Harmon, 2002) gibi yaklaşımlar çocuğa model olabilmekte ve çocuk benzer müdahaleci stratejileri akranlarıyla olan iletişimde kullandığı için sorunlar yaşayabilmektedir (Soenens, Vansteenkiste ve Niemiec, 2009; Soenens, Vansteenkiste, Smits ve diğ., 2007). Benzer şekilde, ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrolün, çocuğa model olup saldırgan davranışlar için zemin hazırlayabileceği belirtilmektedir (Kuppens ve diğ., 2009; Loukas ve diğ., 2005; Nelson ve Crick, 2002; Nelson ve diğ., 2006). Yazında çocuk ve ergenlerin, maruz kaldıkları psikolojik kontrol benzeri davranışları, arkadaş ortamında ilişkisel saldırganlık olarak sergileyebilecekleri üzerinde durulmaktadır. Model olma mekanizmasına ek olarak, tutarsız ve kontrolcü ebeveynliğin, çocuk ve ergenlerin temel güven ve ilişkisellik duygularını zedeleyebilmesi sonucunda, ergenlerin doyum verici arkadaşlıkları sürdüremedikleri ya da saldırgan davranışlarda bulunarak bir anlamda kişiler arası ilişkideki gücünü koruma yolları ürettikleri tartışılmaktadır (Deci ve Ryan, 2000; Soenens, Vansteenkiste, Smits ve diğ., 2007). Ancak, ele alınan uyum değişkenlerinden saldırganlık ve yalnızlığa yönelik analiz sonuçları beklenenden farklı olarak, psikolojik kontrolün sadece kız ergenlerin saldırganlık ve yalnızlık düzeyini yordadığını, erkeklerde ise ilişkilerin doğrulanmadığını göstermiştir. Korelasyon analizinden elde edilen bulgular, erkek ergenlerin saldırganlık ve yalnızlık düzeyleri ile psikolojik kontrolün ilişkili olduğunu gösterse de regresyon analizinden elde edilen bulgular, saldırganlık için özerklik desteğinin daha güçlü bir yordayıcı olduğunu gösterdiği gibi, psikolojik kontrolün saldırganlık ve yalnızlıkla ilişkisinin dolaylı olabileceğine ve psikolojik kontrolün etkilerinin, ergenin cinsiyeti açısından farklılaşabileceğine işaret etmektedir. Yazında, annenin uyguladığı psikolojik kontrolün kız ergenlerde içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerini arttırdığı; erkekler açısından ise daha çok dışsallaştırma sorunlarıyla ilişkili olduğunu gösteren araştırma sonuçları (Barber, 1996; Kındap ve diğ., 2008; Rogers ve diğ., 2003) mevcuttur. Araştırmamızdan elde ettiğimiz

sonuçlar kısmen bu çerçevede değerlendirilebilir. Psikolojik kontrol, örneklemedeki kız ergenlerin hem içselleştirme (yalnızlık) hem de dışsallaştırma (saldırganlık, olumsuz arkadaş niteliği) sorun davranışlarını yordarken; erkeklerin sadece olumsuz arkadaşlık niteliğini yordamıştır. Ancak psikolojik kontrolün, erkeklerin sık rastlanan dışsallaştırma problemlerinden saldırganlığı yordamaması şaşırtıcı bir bulgudur. Yukarıda ifade edildiği gibi, regresyon analizinden elde edilen sonuçlar, özerkliği destekleme uygulamasının erkek ergenlerin saldırgan davranışlarını yordadığını göstermektedir. Bu bulgu, annenin psikolojik kontrolünün dışında, farklı türde ebeveynliklerinin erkek ergenlerin saldırgan davranışlarıyla daha yakından ilişkili olabileceğini akla getirmektedir. Ek olarak, Bean ve diğerleri (2006) tarafından Afrikalı Amerikalı ergenlerle yapılan araştırmada, sadece babadan algılanan desteğin antisosyal davranışlar açısından koruyucu olduğu, psikolojik kontrolün böyle bir rolü olmadığı bulunmuştur. Buradan bakıldığında, ebeveynlik ve saldırganlık arasındaki ilişkilerin, anne ve babanın farklı türde ebeveynliklerinin bütüncül olarak ele alınarak incelenmesi gerektiği düşünülebilir.

Psikolojik kontrolle ilişkisi araştırılan son uyum değişkeni akademik yeterlidir. Korelasyon analizinin sonuçları, annenin uyguladığı psikolojik kontrol ile kızların akademik yeterlikleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermiş olmakla beraber, regresyon analizi sonuçları, psikolojik kontrolün, kız ve erkeklerin akademik yeterlikleri için anlamlı bir yordayıcı olmadığını ortaya koymuştur. Türkiye'deki ergenlerle yapılan bir çalışmada da psikolojik kontrolün, algılanan okul başarısıyla ilişkili olmadığı saptanmıştır (Kındap ve diğ., 2008). Boylamsal bir çalışmada ise psikolojik kontrolün, Amerikalı ergenlerde akademik işlevsellikteki yetersizliği yordadığı ancak Çinli ergenlerde böyle bir etki görülmediği bulunmuştur. (Wang ve diğ., 2007). Bu bilgiler ışığında bazı kültürlerde, ebeveynlerin örneğin; davranışsal kontrol (Kındap ve diğ., 2008) ya da özerklik desteği gibi farklı türde kontrol biçimlerinin varlığı ya da yokluğunun akademik işlevsellik için belirleyici nitelikte olduğu düşünülebilir.

Araştırmada, annenin özerkliği destekleme uygulaması ve ergenin uyum değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik oluşturulan hipotezlere göre, annelerin özerkliği destekleme

uygulamalarının; kız ve erkek ergenlerde saldırganlık ve yalnızlık düzeyleri ile olumsuz arkadaşlık niteliğini negatif yönde, akademik yeterlik algısını ve olumlu arkadaşlık niteliğini pozitif yönde yordaması beklenmiştir. Regresyon analizi sonuçları özerkliği destekleme uygulamasının, hem kız hem erkek ergenlerin akademik yeterliklerini ve olumlu arkadaşlık ilişkilerini beklediği gibi pozitif yönde yordadığını göstermiştir. Bu bulgular, özerkliği destekleyici ebeveynliğin ergenlerin sağlıklı gelişimine katkı sağladığına yönelik bilgi ve bulgularla tutarlılık göstermektedir. (Black ve Deci, 2000; Chirkov ve Ryan, 2001; Grolnick, 2009; Joussemet, Landry ve diğ., 2008; Soenens ve Vansteenkiste, 2005; Vansteenkiste ve diğ., 2005, Wang ve diğ., 2007; Wong, 2008). Özerkliği destekleyici ebeveynliğin çocuk ve ergenlerin arkadaşlıklarını daha olumlu yönde yürütmelerine katkıda bulunmaları birkaç şekilde açıklanabilir. Örneğin bir araştırmada, arkadaşlık ilişkilerinde özerklik desteği sağlayan annelerin çocuklarının, annenin arkadaşlığa ilişkin kurallarını kabul etmeye daha eğilimli oldukları bulunmuştur (Soenens, Vansteenkiste ve Niemiec, 2009). Bu sayede özellikle ergenlik döneminde gelişimsel açıdan gerekli olan sınırları koyma ve arkadaşlık konusunda rehberlik sunma yolu yaratan ebeveynlerin, ergenlerin olumlu nitelikte arkadaşlar seçmesi ya da seçtiği arkadaşlarla sağlıklı ilişkiler kurması için önemli bir yapı sağladıkları düşünülebilir. Diğer taraftan, ebeveynlerinden özerklik desteği algılayan ergenlerin; daha çok olumlu sosyal davranış sergiledikleri (Roth, 2008), daha olumlu kendilik algısına sahip oldukları (Silk ve diğ., 2003; Soenens, Vansteenkiste, Lens ve diğ., 2007; Soenens, Vansteenkiste ve Sierens, 2009) düşünüldüğünde bu ebeveynlik uygulamasının ergenlerin iyi oluş hali üzerinde yaptığı pozitif etkilerin, kişilerarası ilişkilere de yansıtacağı düşünülebilir.

Özerklik desteği ve ergenlerin arkadaşlıkları arasındaki ilişkilere dair son olarak şöyle bir açıklama getirilebilir; annenin özerklik desteğini yordayan en önemli kişilik özelliği olan empati becerisinin, kız ve erkeklerin olumlu nitelikte arkadaşlıklarıyla ilişkili olduğunu gösteren korelasyon analizi sonuçları (bkz Ek 1 ve Ek 2) dikkate alındığında, özerkliği destekleme ve arkadaşlık ilişkileri arasındaki ilişkiyi açıklayan bir mekanizmanın da annenin empati becerisi olabileceği ileri sürülebilir. Empati becerisinin, hem anneden aktarılan genlerle hem de ergenin bu becerileri model alarak benzer bir kişilik yapısı geliştirmesi yoluyla (Clark ve Ladd, 2000; Soenens, Duriez ve

diğ., 2007) ergene kaliteli arkadaşlık ilişkileri kurması için zemin hazırlıyor olabilir. Bu konu ilerideki araştırmalarda incelenebilir.

Akademik yeterlik ve annenin özerklik desteği arasındaki ilişkilere yönelik yapılan analizler, annenin ergenlere yönelik minimum düzeyde baskı ve kontrol uygulamasını içeren özerkliği desteklemenin, ergenlerin akademik yeterlikleri üzerinde beklendiği gibi olumlu etkiye sahip bir ebeveynlik olabileceğini göstermiştir. Özerkliği destekleyen ebeveynlerin, daha önce de ifade edildiği gibi okul sorumluluklarının yerine getirilmesi için baskıcı teknikleri kullanmak yerine onlara seçim hakkı tanıma, çocuğun okul ortamındaki problemlerini kendi kendine çözmesini cesaretlendirme gibi yollarla çocuğun özerk motivasyonunu besledikleri, bu sayede çocuk ve ergenlerin akademik uyum ve başarılarını arttırdıkları bilinmektedir (Chirkov ve Ryan, 2001; Grolnick, 2009; Kindap, 2011; Vansteenkiste ve diğ., 2005; Wang ve diğ., 2007; Wong, 2008). Ek olarak, özerkliği destekleyici ebeveynlerin, uyumlu mükemmeliyetçi kişilik özelliğiyle benzer olarak, çocuklarının kapasitelerine uygun hedefler koyma ve bu süreçte gerekli desteği sunma yönündeki davranışları, ergenin başarı için ihtiyacı olan öğeleri bir arada barındırmaktadır. Kız ergenlerin akademik başarıları ve annelerin uyumlu mükemmeliyetçi kişilik özellikleri arasındaki pozitif ilişki (bkz. Ek 1) de bu açıklamayı destekler niteliktedir.

Sonuç olarak ebeveynlik uygulamaları ve ergenin psikososyal uyum değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik bulgular, kültürümüzde de özerkliği kontrol edici ebeveynliğin ergenin olumsuz, özerkliği destekleyici ebeveynliğin ise olumlu gelişimsel sonuç davranışları için zemin sağladığını göstermektedir.

4.3. SINIRLILIKLAR ve KATKILAR

Bu araştırma, iki temel ebeveynlik uygulaması olan psikolojik kontrol ve özerkliği desteklemeyi birlikte ele alarak, Türkiye'deki ergenlerin psikolojik işlevselliği üzerindeki etkisini inceleyen ilk çalışmalardan biri olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca araştırma, ilgili yazında oldukça yeni bir araştırma alanı olan ebeveynlik uygulamalarına zemin hazırlayabilecek özellikler konusunda bilgi sağlamaktadır.

Ancak, araştırmanın bazı sınırlılıklara sahip olduğunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu bölümde araştırmanın sınırlılıklarından ve bu sınırlılıkların giderilmesine yönelik önerilerden söz edilmiştir.

İlk olarak, araştırmada verilerin enlemesine kesitsel yöntem kullanılarak toplanmış olması nedeniyle, ele alınan ilişkilerin yönü konusunda dikkatli olunmalıdır. Örneğin; annenin uyguladığı psikolojik kontrol, ergenlerin saldırganlık düzeyleriyle ilişkili olduğu gibi, saldırganlık düzeyi yüksek ergenlerin annelerini daha kontrolcü algılamaları da olasıdır. Dolayısıyla ebeveyn uygulamaları, bu uygulamalarla bağlantılı olabilecek ebeveyn özellikleri ve ergenin uyumu arasındaki ilişkilerin boylamsal araştırmalarla ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın sınırlılıklarından bir diğeri, ebeveynlik uygulamalarını etkileyebilecek bağlamların annenin bazı kişisel özellikleriyle sınırlı tutulmuş olmasıdır. Ele alınan kişisel özelliklerinin açıkladıkları varyans oranlarının düşüklüğü de göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynliği etkileme potansiyeline sahip diğer kaynakların (çocuğun mizacı, ebeveynin iş yaşantısı; çocuk yetiştirmeye yönelik inanç ve hedefleri vb.) çoklu olarak ele alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma örnekleminin genel olarak orta ve üstü sosyoekonomik düzeyi temsil ediyor olması ve örneklemini Ankara'nın şehir merkezinde bulunan okullarda okuyan ergenler ve annelerinin oluşturması bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Elde edilen bulgular değerlendirilirken örneklemin bu özelliği dikkate alınmalıdır. İlerideki araştırmalarda farklı liselerde ve kent merkezi dışındaki yerleşkelerde yaşayan ergenler ve ebeveynlerinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca elde edilen ilişkilerin, ilerideki araştırmalarda sosyoekonomik özellikler açısından karşılaştırılabilir şekilde incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada, incelenen tüm değişkenler kendini bildirim yöntemiyle ölçülmüştür. Verilerin anne ve ergen olmak üzere iki kaynaktan alınmış olması ve ebeveynlik uygulamaları değişkeninde anne ve ergenin bildirimleri birleştirilerek ortak bir puan oluşturulması, ortak yöntem hatasını bir ölçüde düşürmektedir. Ergenin uyum

davranışları için öğretmenler, akranlar gibi farklı kaynakların kullanılması sonuçların genellenebilirliğini artırabilir.

Ebeveynlik uygulamaları ölçümlerinin sadece anneden alınmış olması araştırmanın diğer sınırlılığıdır. Toplumumuzda aile içinde otorite ve kontrol figürü olarak algılanan babaların, kız ve erkek çocukların uyum davranışlarını şekillendirmede nasıl bir etkiye sahip olduğunun araştırılması, konuyla ilgili daha ayrıntılı ve özgün bilgiler sunacaktır.

4.4. SONUÇ

Araştırmada ele alınan iki konudan biri, annenin psikolojik kontrol ve özerkliği destekleme uygulamalarını kullanmasında rol oynayan kişisel özellikleri belirlemektir. Araştırma sonuçları, annelerin empati becerisinin ve uyumsuz mükemmeliyetçilik özelliğinin her iki ebeveynlik uygulaması için de temel bir kişilik özelliği olabileceğine işaret etmektedir.

Araştırılan diğer konu, özerkliği destekleyici ve kontrol edici ebeveynlik uygulamalarının ergenin gelişimsel sonuç davranışları üzerindeki rolüdür. Araştırma sonuçları, özerkliği destekleme ve psikolojik kontrol uygulamalarının Türkiye'deki ergenlerin olumlu ve olumsuz sonuç davranışlarıyla farklı şekillerde ilişkili olduğunu göstermiştir. Önemli bir nokta, söz konusu ebeveynlik uygulamalarının sonuçlarının ergenin cinsiyeti açısından farklılaşabileceğinin saptanmasıdır.

Araştırma bulguları, özerkliği kontrol edici çevre olarak tanımlanan psikolojik kontrol uygulamalarının, ergenin olumsuz sonuç davranışlarıyla; özerkliği destekleme uygulamalarının ise olumlu sonuç davranışlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Önemli bir nokta, söz konusu ebeveynlik uygulamalarının sonuçlarının ergenin cinsiyeti açısından farklılaşabileceğinin saptanmasıdır. Örneğin bulgular, psikolojik kontrolün etkileri bakımından kız ergenlerin daha çok risk altında olduğuna işaret etmektedir. Elde edilen bulgular, ergenlere sağlanan rehberlik hizmetlerinde kullanılabilir. Ayrıca,

Türkiye gibi özerk-ilişkisel olarak tanımlanan (Kağıtçıbaşı, 1998) bir kültürde özerkleşme sürecini yaşayan ergenlere yönelik elde edilen bu sonuçların, uluslararası yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu yönüyle de araştırmamızın, ebeveynlik uygulamalarını etkileyen faktörlere yönelik görece yeni yazına katkılarının olduğu düşünülmektedir

KAYNAKÇA

- Ahmad, I., & Soenens, B. (2010). Perceived maternal parenting as a mediator of the intergenerational similarity of dependency and self-criticism: A study with Arab Jordanian adolescents and their mothers. *Journal of Family Psychology, 24*(6), 756-765.
- Albrecht, A. K., Galambos, N. L., & Jansson, S. M. (2007). Adolescents' internalizing and aggressive behaviours and perceptions of parents psychological control: A panel study examining direction of effects. *Journal of Youth and Adolescence, 36*(5), 673-684.
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2004). Maternal affection moderates the impact of psychological control on a child's mathematical performance. *Developmental Psychology, 40*(6), 965-978.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development, 67*(6), 3296-3319.
- Barber, B. K., Bean, R. L., & Erickson, L. D. (2002). Expanding the study and understanding of psychological control. In B. K. Barber (Ed.) *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 263-289). Washington, DC: American Psychological Association.
- Barber, B. K., & Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. In B. K. Barber (Ed.) *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 15-52).

Washington, DC: American Psychological Association.

- Barber, B. K., Olsen, J. A., Hunter, S. B., Schluterman, J. M., McNeely, C., & Bose, K. (2007). *Refining the measurement of parental control: Integrating Input from Adolescents*. Paper presented at the Society for Research on Child Development, Boston, MA.
- Barber, B. K., Stolz, H. E., Olsen, J. A., & Maughan, S. L. (2005). Parental support, psychological control and behavioral control: Assessing relevance across time, method and culture. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 70*(4, Seri No. 282).
- Bayraktar, F., Sayıl, M., & Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: Ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi, 24*(63), 48-63.
- Bean, R. L., Barber, B. K., & Crane R. (2006). Parental support, behavioral control and psychological control among African American youth: The relationship to academic grades, delinquency and depression. *Journal of Family Issues, 27*(10), 1335-1355.
- Bean, R. L., Bush, K. R., McKenry, P. C., & Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescent. *Journal of Adolescent Research, 18*(5), 523-541.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development, 55*(1), 83-96.
- Belsky, J., & Barends, N. (2002). Personality and parenting. In M. H. Bornstein (Ed), *Handbook of parenting: Vol 3 Being and becoming a parent* (pp. 415-438). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Belsky, J., Crnic, K., & Woodworth, S. (1995). Personality and parenting: Exploring the mediating role of transient mood and daily hassles. *Journal of Personality*, 63(4), 905-931.
- Bieling, P. J., Israeli, A. L., & Anthony, M. M. (2004). Is perfectionism good, bad or both? Examining models of the perfectionism construct. *Personality and Individual Differences*, 36(6), 1373-1385.
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., & Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive Behaviour*, 18(2), 117-127.
- Black, A. E., & Deci, E. L. (2000). The effects of instructors' autonomy support and student autonomy motivation on learning motivation on learning organic chemistry: A SDT perspective. *Science Education*, 84, 238-246.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
- Bronfenbrenner, U. (1989). Ecological systems theory. In R. Vasta (Ed.) *Six theories of child development*. Greenwich CT: JAI Press.
- Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M. (1994). Measuring friendship quality during pre- and early adolescence: The development and psychometric properties of the Friendships Qualities Scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11(3), 471-484.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Wodds, K. E., & Jansen Yeh, E. A. (2006). Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home context. *Applied Developmental Psychology*, 27, 209-227.

- Chen, X., Liu, M., & Li, D. (2000). Parental warmth, control and indulgence and their relations to adjustment in Chinese children: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology, 14*(3), 401-419.
- Chirkov, V. (2009). A cross cultural analysis of autonomy in education: A self determination theory perspective. *Theory and Research in Education, 7*(2), 253-262.
- Chirkov, V., & Ryan, M., R. (2001). Parent and teacher autonomy support in Russian and U.S. adolescent: Common effects on well-being and academic motivation. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 32*(5), 618-635.
- Chirkov, V., Ryan R. M., Kim Y., & Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self determination theory perspective on internalization of cultural orientation and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*(1), 97-110.
- Clark, K. E., & Ladd, G. W. (2000). Connectedness and autonomy support in parent-child relationships: Links to children's socio-emotional orientation and peer relationships. *Developmental Psychology, 36*(4), 485-498.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1985). *The NEO Personality Inventory Manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Crick, N. R. (1996). The role of overt aggression, relational aggression and prosocial behaviour in the prediction of children's future social adjustment. *Child Development, 67*(5), 1003-1014.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin, 113*(3), 487-496.

- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 113-126.
- Deci, E.L., & Ryan, M. L. (1985). *Intrinsic motivation and self determination in human behaviour*. New York: Plenum.
- Deci, E. L., & Ryan, M. L. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and self-determination of behaviour. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Demir, A. (1989). UCLA Yalnızlık Ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 7(23),14-18.
- Doğruyol, B. (2008). *The impact of parental control and support on the development of chronic self regulatory focus*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Fei-Yin Ng, F., Kenny-Benson, G. A., & Pomerantz, E. M. (2004). Children’ achievement moderates the effects of mothers use of control and autonomy support. *Child Development*. 75(3), 764-780.
- Finkenauer, C., Engels, C.M., & Baumeister, R.F. (2005). Parenting behaviours and adolescent behavioural and emotional problems: The role of self-control. *International Journal of Behavioral Development*, 29(1), 58-69.
- Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C. M., & Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, 14(5), 449-468.
- Grolnick, W. S. (2003). *The psychology of parental control: How well-meant parenting backfires*. New Jersey: Erlbaum.

- Grolnick, W. S. (2009). The role of parents in facilitating autonomous self-regulation for education. *Theory and Research in Education*, 7(2), 164-173.
- Grolnick, W. S., Gurland S. T., DeCoursey, W., & Jacob, K. (2002). Antecedents and consequences of mothers autonomy support: An experimental investigation. *Developmental Psychology*, 38(1), 143-155.
- Grolnick, W. S., Price, C. E., Beiswenger, K. L., & Sauck, C. (2007). Evaluative pressure in mothers: Effects of situation, maternal and child characteristics on autonomy supportive versus controlling behaviour. *Developmental Psychology*, 43(4), 991-1002.
- Grolnick, W., Ryan, R. M., & Deci, E. (1991). Inner resources for school achievement: Motivational mediators of children's perception of their parents. *Journal of Educational Psychology*, 83(4), 508-517.
- Grolnick, W. S., Weiss, L., McKenzie, L., & Wrigthman, L. (1996). Contextual, cognitive and adolescent factors associated with parenting in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 25(1), 33-54.
- Gurland, S. T., & Grolnick, W. S. (2005). Perceived threat, controlling parenting and children's achievement orientations. *Motivation and Emotion*, 29(2), 103-121.
- Harma, M. (2008). *The impact of parental control and marital conflict on adolescents self-regulation and adjustment*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Hart, C. H., Nelson, D. A., Robinson, C. C., Olsen, S. F., & Mc Neilly- Choque, M. K.(1998). Overt and relational aggression in Russian nursery-school-age children: Parenting style and marital linkages. *Developmental Psychology*, 34(4), 687-697.
- Hock, E., Elberly, M., Bartle-Haring, S., Ellwanger, P., & Widaman, K. (2001).

Separation anxiety in parents of adolescent: Theoretical significance and scale development. *Child Development*, 72(1), 284-298.

Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008). A self determination theory perspective on parenting. *Canadian Psychology*, 49(3), 194-200.

Joussemet, M., Vitaro, F., Barker, E. D., Cote, S., Nagin, D. S., & Tremblay, R. (2008). Controlling parenting and physical aggression during elementary school. *Child Development*, 79(2), 411-425.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında aile ve insan gelişimi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kakikara, F., & Tilton-Weaver, L. (2009). Adolescents' interpretations of parental control: Differentiated by domain and types of control. *Child Development*, 80(6), 1722-1738.

Kanat-Maymon, M., & Assor, A. (2010). Perceived maternal control and responsiveness to distress as predictors of young adults empathic responses. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(1), 33-46.

Kenney- Benson, G. A., & Pomerantz, E. M. (2005). The role of mothers use of control in children's perfectionism: Implications for the development of children's depressive symptoms. *Journal of Personality*, 73(1), 24-46.

Kındap, Y. (2011). *Kendini Belirleme Kuramı Temelinde Ergenlikte Destekleyici Ebeveynlik, Akademik ve Sosyal Uyum ve Kendini Belirleme Düzeyi Arasındaki İlişkilerin Boylamsal Olarak İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kındap, Y., & Sayıl, M., (Mart, 2010). *Autonomy granting and psychologically controlling parenting: the role of adolescent's perfectionism on adjustment*. Poster presented Society for Research on Adolescence, 13th

Biennial Meeting, Philadelphia, Pennsylvania, USA.

- Kındap, Y., & Sayıl, M. (Eylül, 2008). Ebeveynlerin kontrolü ve ergenin sosyal işlevselliği arasındaki ilişkide ilişkisel saldırganlığın rolü. *15. Ulusal Psikoloji Kongresi*, İstanbul.
- Kındap Y., Sayıl, M., & Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 92-107.
- Kins, E., Beyers, W., Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2009). Patterns of home leaving and subjective well-being in emerging adulthood: The role of motivational processes and parental autonomy support. *Developmental Psychology*, 45(5), 1416-1429.
- Knee, C. R., & A., Uysal (2010). Does being autonomous prevent people from being relationally close and well? The role of autonomy in promoting healthy dyadic, familial and parenting relations In V. Chirkov, R. M. Ryan, & K. Sheldon (Ed.) *Human autonomy in cross-cultural contexts: Perspectives on the psychology of agency, freedom and well being*. New York: Springer Science.
- Kuppens, S., Grietens, H., Onghena, P., & Michiels, D. (2009). Relations between parental psychological control and childhood relational aggression: Reciprocal in nature? *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 38(1), 117-131.
- Kurt, D. (2010). *Algılanan psikolojik kontrol ile gencin psikososyal işlevselliği arasındaki ilişkiler: Kişilerarası güven inancı ve güvenli bağlanmanın rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Lerner, R. M. (2004). Diversity in individual-context relations as the basis for positive development across the life span: A developmental systems perspective for theory, research and application. *Research in Human Development*, 1(4), 327-

346.

- Losoya, S. H., Callor, S., Rowe, D. C., & Goldsmith, H. H. (1997). Origins of familial similarity in parenting: A study of twins and adoptive parents. *Developmental Psychology, 33*(6), 1012-1023.
- Loukas, A., Paulos, S. K., & Robinson, S. (2005). Early adolescent social and overt aggression: Examining the roles of social anxiety and maternal psychological control. *Journal of Youth and Adolescence, 34*(4), 335-226.
- Luyckx K., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Goossens, L., & Berzonsky, M. (2007). Parental psychological control and dimensions of identity formation in emerging adulthood. *Journal of Family Psychology, 21*(3), 546-550.
- Manzeske, D. P., & Stright A. (2009). Parenting styles and emotion regulation: The role of behavioral and psychological control during young adulthood. *Journal of Adult Development, 16*(4), 223-229.
- McElhannaey, K. B., & Allen, J. P. (2001). Autonomy and adolescent social functioning: The moderating effect of risk. *Child Development, 72* (1), 220-235.
- Nelson, D. A., & Crick, N. R. (2002). Parental psychological control: Implication for childhood physical and relational aggression. In B. K. Barber (Ed.) *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 15-52). Washington, DC: American Psychological Association.
- Nelson, D. A., Hart, C. H., Yang, C., Olsen, J. A., & Jin, S. (2006). Aversive parenting in China: Associations with child physical and relational aggression. *Child Development, 77*(3), 255-277.
- Nolen- Hoeksema, S., & Girgus, J. S. (1994). The emergence of gender differences in depression during adolescence. *Psychological Bulletin, 115*(3), 424-443.

- Pettit, G., Laird, R. D., Dodge, K., Bates, J. E., & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behaviour-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development, 72* (2), 583-598.
- Robila, M., & Krishnakumar, A. (2006). The impact of maternal depression and parenting behaviours on adolescents' psychological functioning in Romania. *Journal of Child and Family Studies, 15*(1), 71-82.
- Roeser, R. W., Midgley, C., & Urdan, T. C. (1996). Perception of the school psychological environment and early adolescents' psychological and behavioral functioning in school: The mediating role of goals and belonging. *Journal of Educational Psychology, 88*(3), 408-422.
- Rogers, K. N., Buchanan, C. M., & Winchell, M. E. (2003). Psychological control during early adolescence: Links to adjustment in differing parent/adolescent dyads. *Journal of Early Adolescence, 23*(4), 349-383.
- Roth, G. (2008). Perceived parental conditional regard and autonomy support as predictors of young adults self versus other-oriented prosocial tendencies. *Journal of Personality, 76*(3), 514-533.
- Russell, D., Peplau, L. A., & Cutrona, C. E. (1980). The revise UCLA loneliness scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology, 39*(3), 472-480.
- Ryan, R. M., Deci, E. L., Grolnick, W. S., & La Guardia, J. G. (2006). Autonomy, relatedness and the self: Their relation to development and psychopathology. In D. Cicchetti & D. J. Cohen, (Ed), *Developmental Psychopathology: Theory and Methods* New York: Wiley.
- Saha, R., Huebner, E. C., Suldo, S. M., & Valois, R. F. (2010). A longitudinal study of

adolescent life satisfaction and parenting. *Child Indicators Research*, 3(2), 149-165.

Sayıl, M., & Kındap, Y. (2009). *Özerkliği destekleyici anne babalık davranışları ile ergen işlevselliği ilişkisinde kendini düzenlemenin aracı rolü*. (Proje No: 108K155). TÜBİTAK-SOBAG.

Sayıl, M., & Kındap, Y. (2010). Ergenin anne babadan algıladığı psikolojik kontrol: Psikolojik kontrol ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 62-71.

Sayıl, M., Kındap, Y., Bayar, Y., Kurt, D. & Tığrak, A. (Basımda). *Ergenlik Döneminde Ebeveynlik ve Ergenin Psikososyal Uyumu*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını.

Sayıl, M., Kumru, A., Bayraktar, F., Demir, G., Kındap Y., & Öztürk, A. (2008). *Çocukluktan yetişkinliğe geçişte sosyal ilişkilerin niteliği ve karakter oluşumuyla ilişkisi*. (Proje No: 105K029) TÜBİTAK-SOBAG.

Silk, J. S., Morris, A. S., Kanaya, T., & Steinberg, L. (2003). Psychological control and autonomy granting: Opposite ends of a continuum or distinct constructs? *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 113-128.

Schaefer, E. S. (1965). Children's reports of parental behaviour: An inventory. *Child Development*, 36(2), 413-424.

Shek, D.T. L. (2007). Predictors of perceived satisfaction with parental control in Chinese adolescents: A 3 year longitudinal study. *Adolescence*, 43, 153-164.

Smetana, J. G. (1995). Parenting styles and conceptions of parental authority during adolescence. *Child Development*, 66(2), 299-316.

- Smetana, J. G. (2011). *Adolescent, families and social development: How teens construct their worlds?* United Kingdom: Wiley- Blackwell.
- Smetana, J. G., & Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: the role of parenting beliefs and practices. *Child Development, 73* (2), 563-580.
- Smith, C. L. (2010). Multiple determinants of parenting: Predicting individual differences in maternal parenting behaviour with toddlers. *Parenting: Science and Practice, 10*(1), 1-17.
- Stice, E., & Barrera, M. (1995). A longitudinal examination of the reciprocal relations between perceived parenting and adolescents' substance use and externalizing behaviours. *Developmental Psychology, 31*(2), 322-334.
- Soenens, B., Duriez, B., Vansteenkiste, M., & Goossens, L. (2007). The intergenerational transmission of empathy-related responding in adolescence: The role of maternal support. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*(3), 299-311
- Soenens, B., Elliot, A. J., Goossens, L., Vansteenkiste, M., Luyten, P., & Duriez, B. (2005). The intergenerational transmission of perfectionism: Parents' psychological control as an intervening variable. *Journal of Family Psychology, 19*(3), 358-366.
- Soenens, B., Luyckx, K., Vansteenkiste, M., Duriez, B., & Goossens, L. (2008a). Clarifying the link between parental psychological control and adolescents' depressive symptoms. *Merrill-Palmer Quarterly, 54*(4), 411-444.
- Soenens, B., Luyckx, K., Vansteenkiste, M., P., Duriez, B., & Goossens, L. (2008b). Maladaptive perfectionism as an intervening variable between psychological control and adolescents' depressive symptoms: a three-wave longitudinal study. *Journal of Family Psychology, 22*(3), 465-474.

- Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2005). Antecedents and outcomes of self determination in 3 life domains: The role of parents and teachers autonomy support. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(6), 589-604.
- Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2009a). How are parental psychological control and autonomy-support related? A cluster-analytic approach. *Journal of Marriage and Family*, 71, 187-202.
- Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2009b). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30(1), 74-99.
- Soenens B., Vansteenkiste, M., Duriez, B., & Goossens, L. (2006). In search of the sources psychologically controlling parenting: the role of parental separation anxiety and parental maladaptive perfectionism. *Journal of Research on Adolescence*, 16(4), 539-559.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Goossens, L., Duriez, B., & Niemiec, C. P. (2008) The intervening role of relational aggression between psychological control and friendship quality. *Social Development*, 17(3), 661-681.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Lens, W., Luyckx, K., Goossens, L., Beyers, W., & Ryan, R. (2007). Conceptualizing parental autonomy support: Adolescents' perceptions of promotion of independence versus promotion of volitional functioning. *Developmental Psychology*, 43(3), 633-646.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., & Luyten, P. (2010). Towards a domain specific approach to the study of parental psychological control: Distinguishing between dependency-oriented and achievement-oriented psychological control. *Journal of Personality*, 78(1), 217-254.

- Soenens, B., Vansteenkiste M., & Niemiec, C. P. (2009). Should parental prohibition of adolescents' peer relationships be prohibited? *Personal Relationships*, 16(4), 507- 530.
- Soenens, B., Vansteenkiste M., & Sierens, E. (2009). How are parental psychological control and autonomy- support related? A cluster-analytic approach. *Journal of Marriage and Family*, 71, 187-202.
- Soenens B., Vansteenkiste, M., Smits, I., Lowet, K., & Goossens, L. (2007). The role of intrusive parenting in the relationship between peer management strategies and peer affiliation. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28(3), 239-249.
- Soucy, N., & Larose, S. (2000). Attachment and control in family and mentoring contexts as determinants of adolescents' adjustment to college. *Journal of Family Psychology*, 14(1), 125-143.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (F. Çok Çev. Ed.). Ankara: İmge Kitabevi (orijinal çalışma basım tarihi 1985).
- Stone, G., Buehler, C., & Barber, B. K. (2002). Interparental conflict, parental psychological control and youth problem behaviour. In B. K. Barber (Ed.) *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 53-96). Washington, DC: American Psychological Association.
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-63.
- Thompson, R., & Zuroff, D. C. (1998). Dependent and self critical mothers responses to adolescents' autonomy and competence. *Personality and Individual Differences*, 24(3), 311-324.

- Vansteenkiste, M., Zhou, M., Lens, W., & Soenens, B. (2005). Experiences of autonomy and control among Chinese learners: Vitalizing or immobilizing? *Journal of Educational Psychology, 97*(3), 468- 483.
- Vershueren, K., Dossche, D., Marcoen, A., Bajermans-Kranenburg, M., & Mahieu, S. (2006). Attachment representations and discipline mothers of young school children: An observation study. *Social Development, 15*(4), 659-675.
- Wang, Q., Pomerantz, E. M., & Chen, H. (2007). The role of parents control in early adolescents' psychological functioning: A longitudinal investigation in the United States and China. *Child Development, 78*(5), 1592-1610.
- Wong, M. M. (2008). Perceptions of parental involvement and autonomy support: Their relations with self-regulation, academic performance, substance use and resilience among adolescents. *North American Journal of Psychology, 10*(3), 497-518.
- Yaban, E. Y. (2010). *Ergenlerin Arkadaşlık Niteliği, Ebeveynlerden ve Okul Ortamında Öğretmenlerden Algılanan Destek ile Akran Zorbalığı/Zorbalığa Maruz Kalma Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum, anne baba tutumu ve benlik değeri algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi, 16*(47), 1-25.
- Zimmer-Gembeck, M. J., & Collins A. W. (2003). Autonomy development during adolescence In G. R. Adams, & M. H. Berzonsky, (Ed.) *Handbook of Adolescence* (pp. 175-205). Malden: Blackwell.

EK 1. Kız ergenler için tüm araştırma değişkenleri arasındaki korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Özerk iradeyi destekleme	-	-.41**	-.21**	-.13**	.28**	-.18**	.18**	.26**	.14**	-.03	.14*	-.12*
2. Psikolojik kontrol		-	.31**	.26**	-.12*	.29**	-.01	-.07	-.10	.01	-.10	.04
3. Saldırganlık			-	.20**	-.21**	.34**	-.01	-.08	.02	-.03	-.05	.02
4. Yalnızlık				-	-.07	.18**	-.11*	-.04	-.07	-.09	-.02	-.04
5. Akademik yeterlik					-	-.14**	.23**	.15**	-.01	.04	.19**	-.05
6. Olumsuz arkadaş niteliği						-	-.19**	-.03	.08	.05	.01	.06
7. Olumlu arkadaş niteliği							-	.13*	.04	.01	.06	-.10
8. Empati								-	.13*	.08	.26**	.02
9. Gelecek endişesi									-	.26**	.21**	.13*
10. Ayrılık kaygısı										-	.15**	.31**
11.Uyumlu mük.											-	.16**
12.Uyumsuz mük.												-

* p < .05, ** p < .01

EK 2. Erkek ergenler için tüm araştırma değişkenleri arasındaki korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Özerk iradeyi destekleme	-	-.39**	-.22**	-.11	.15*	-.07	.30**	.36**	.08	-.07	.11	-.16**
2. Psikolojik kontrol		-	.17**	.16*	.05	.28**	-.11	-.16**	-.04	.14*	-.04	.17**
3. Saldırganlık			-	.18**	-.08	.22**	-.09	-.09	-.07	-.01	-.07	.05
4. Yalnızlık				-	.07	.10	.03	-.19**	-.01	.01	.03	.11
5. Akademik yeterlik					-	.04	.41**	.07	.01	.04	.01	-.01
6. Olumsuz arkadaş niteliği						-	-.07	-.03	-.02	.08	-.09	.02
7. Olumlu arkadaş niteliği							-	.12*	.13*	.00	.03	-.16*
8. Empati								-	.14*	.01	.37**	-.05
9. Gelecek endişesi									-	.24**	.23**	.13*
10. Ayrılık kaygısı										-	.14*	.46**
11.Uyumlu mük.											-	.06
12.Uyumsuz mük.												-

* p < .05, ** p < .01

